Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 26 ЯНВАРЬ, 1989 ШУ. ★ № 11 (7670). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

ЛаьрхІар кхоачашду

Республикерча промышленни предприятешта юкъе дикагІчарех цаІ йолаш чакхъяьлар дІадахача шера «Грознефтемашремонт» яха Грозненски предприяти. Баьча балха боарамаш 104,4 процентага дІакхоачадаьд цун йоккхача коллективо.

— Хьинар айденна къахьийгар оаха соахка, — йоах цу предприяте планово-экономически отдела начальника Л. Ишковас. — Дерриге хьадаь балхаш 49 миллион сома маьха да. Цу тайпара хьокхамаш хьалха цІаккха а хиннадац тха.

ШийтталагІча пятилетка кхоалагІа шу дІадолалуш 425 эзар сом цІена пайда баккха дош деннадар укхазарча коллективо. Шу чакхдоалаш яьча итогаша хьахьекхар цу декхарах уж геттара дика лоархІабаьлга. Баьккха пайда 895 сома маьха ба, е 203 процент.

Планови хьокхамаш во доацциаше, рентабельность лоха йола предприятеш кІезига яц вай республике. Ираза, из лазар хьокхаденнадац «Грознефтемашремонтах». Цун рентабельность дІадахача шера 193,4 процент яр.

Шоашта хьалхашка латтача декхарех тІехдика лоархІаю цехаш, бригадаш, къаьсткъаьста къахьегамхой дукха ба укхаза. Царех цаІ — мовхьаш тІадоттеи Іодоассадуи Н. Монин керте латта бригада. Боккха физически низ эшаш гІулакх да цо дер. ХІаьта а 110—115 процент кхоачашъю бригадо пачхаьалкхен планаш.

— Укх шера кхы а доккхагІа декхараш латт тхона хьалхашка, — йоах Л. Ишковас. — ХІаравар оарцагІвала веза уж кхоачашдара. ТІаккха дерригa а дика дІадерзаргда.

Деша дай бац

Іалаьмате чІоагІа дІаьхлу тІехьаюсаш йолча предприяте кулгалхошца деш дола къамаьл. Укхаза дукха бахьанаш, бехкаш, хабараш хул. Иштта хилар «Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объединене экономически дешаех волча директора заместитела Петров Виктор Алексеевича кабинете а.

— Мехкдаьтта чакхдаккхара план 93,7 процент мара кхоачашъе аьттув баьннабац тха, — аьлар цо. — Дукха да укхаза объективни, тха коллективах тийша доаца бахьанаш.

— Геттара лохденнад тхона хьаухнийтача грозненски, ставропольски, дагестански мехкдаьтта боарамаш, — йоах В. А. Петрова. — ДукхагІа тхо долча хьакхоачар Малхбузен-СибарегІен районашка даьккха «Іаьржа дошув» да. Лоха я цун дикал, цул совгІа дукха сероводород а доал цох. Цо юхатетт болх.

Шоана гучча бесса, халонаш дукха я «Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объединене коллектива балха. ХІаьта а мишта кхетаде йиш йолаш да 20,3 миллион сома маьха продукци ара ца хецаш йисай яхалга. Вайяр санна зІамигача республикана боккха Іоткъам ма бий из. Кхоачашъяьяц цІена пайда баккхара, къахьегама овсарле лакхъяра планаш.

Мегад, цхьацца халонаш йолаш кхоачашъяьяц производственни планаш. ТІаккха халкъа эша товараш лийрхІачул миллион сом гаргга кІезигагІа арахецар сенца бакъде йиш йолаш да?

Укх шера кхы а доккхагІа декхараш тІайийцад объединене коллективо. Каьхата тІа ма дусалда уж.

«Грознефтемаше» дикагІчарех цаІ лоархІаш я Маскуров Мувса, Каширин Сергей, Баракаев Виктор чубоагІа фрезеровщиккий бригада. Шийна хьалхашка латтача декхарех 150—160 процент лоархІаю цун барттайна коллектив, кІира хьалха кхоачашъяьй цо январь бетта планаши шу долалуш тІайийца социалистически декхараши.

Вурийтта шу гаргга ха я Эдилова Роза «Трансмаше» ена. Цу ерригача хана транспортировщица йолаш болх баьб цо. Из хала а низкъала а професси йоллаше а. Іо ца кадаш, хьадечох дог ца эккхаш, хьаенай хьинар дола, кхалсаг. Цудухьа сий ду цун коллективе, дег тІара баркал оал.

СУРТАШ ТІА: 1) фрезеровщикаш Маскуров Мувса, Каширин Сергей, Баракаев Виктор; 2) транспортировщица Эдилова Роза.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ДИКА КИЙЧЪЮ ТЕХНИКА

БІаьсти дергдолча балхашта тІатеІІа техника кийчъеш ба Надтеречни района «Гвардейский» совхоза къахьегамхой. Хьалхе оттаьяча планага хьежжа, цу гІулакха боахаме вІашагІъехкар механически мастерске, автогараже, кхаш леладеча бригаде подрядагІа болх беш йола звенош.

Тоъал дика вІаштІехьдаьхар цар балха хьалаш а. Мехмастерске, автогаража помещенеш чу дІайха хий лелача батареяшца йІоахъеш я, бригаде йоккхача кхоалленa кІала дІа а оттаяь тоаеш я тІехьаювза инвентарь. Цул совгІа, хьалхе а йоакхоaяь кхоачам боллаш Іалашийр цу боахаме эша запасной оатхалаш. Из доацаш чоалхане йоаца цхьаяраш мастерске а хьаю, йоккха балха опыт йолча говзанчаша токара Юшаев Хьасамбека, слесараша Балиев Хизиреи Герханов Рамзанец, кхычар.

Цу дерригне толамаш доахийт. Совхоза мел йола тІехьаювза инвентарь тоа а яь, болх ца беш латтача хана талхаргйоацаш, мукхъюаргйоацаш эш-эшача машиний даьтта, басар а хьекха ГОСТ-о дІа ма дехха кийчон мутІаре дІаоттаяьй.

Соахка йиълагІча квартале планагІа 14 йоагІаш хиннача, 17 трактор тоайир. Иштта овсаре къахьег укх бетта а. Кхы а йиъ трактор кийчйича, кхоачашхул царна ремонт яра хьалхарча квартала план а. ХІаьта хІанз ялх трактор латт мастерске тоаеш. Ремонт еш къаьстта дика къахьег Дзагаев Іийсас; Галтаков Сайд-Эмина, Эльмурзаев Хизира, кхычар.

М. ДЖАБРАИЛОВ.

КХОАНЕН УЙЛА ЕШ

БІаьстан балхаш ший ханнахьа дІа а доладаь толаме чакхдахарах тийша хургба укх шера чуэцаргбола хьуввкъам. ХІаьта из кхоачашделга тийша да хІанззе а дика техника, дІадера фу Іалашдарах. Мишта да уж гІулакхаш Урус-Мартановски районе?

Халахете а белгалдаккха деза дерригача боахамашка цхьатарра дика доацилга. Масала, планагІа бІаьсти дІадера 920 центнер кена, 970 центнер гороха фу эш. Районе йолча ворхІ совхозага хийцца кхоачашдулургдолаш хІама дар из. Цхьабакъда, хІанзле Іалашдаьр гороха 530 центнери кена 630 центнери мара дац. Цул совгІа тІадаларга диллача шолагІчеи кхоалагІчеи класса мара а дац.

ДикагІа да гІулакхаш «Солнечный», «Урус-Мартановский», «Труд» совхозашка. БІаьсти дІадера тоъал да царга кена а гороха а фу. ХІанз низ дІакхоачар деш ба цу боахамий кхаш леладераш, тІадаларга диллача из лакхача боарамга дІакхоачаде гІерташ.

Цунца цхьана, саготдеш да «Горец», «Гехинский» совхозашкара хьалаш. Хьалхарчо дІадера кхоачамболлаш — гороха дар 410 центнер, кена 260 центнер — Іалашдаь дале а 100 центнер овеса дар кондиционни дац, хІаьта вокх боахамо 29 процента мара кхоачашъяьяц дІадера фу кийчдара план.

Цу боахамий кхаш леладераша ма хулла сухалбе беза нийсденна кхоачамбоацараш дІадахара.

Х. МАГОМЕТОВ.

Перестройка наькъагІа

А Р Е Н Д А   Н И З

Пятилетка кхоалагІча шера Наурски района шурий фермашта юкъе яьржача социалистически яхьа итог яьчул тІехьагІа. КПСС райкомо, райисполкомо, агропромышленни комплекса болхлой профсоюзий райкомо, ВЛКСМ райкомо соцам бир, хьалхара моттиг яьккхарг а лаьрхІа, карара кара тела цІе вымпел «Советская Россия» яхача совхоза, Симченко Нина Александровнас кулгалдеча ферма коллективана яла. ДоагІаш даь сий а да из. ХІана аьлча, пачхаьалкхенга шура дІаялара шера план 111,4 процент кхоачашйир цо. ХІара Іаттагара яьккхар, план 3250 килограмм йолаш, 4032 килограмм шура яр. Из хул лурчогІа хиннaчул 206 килограмм дукхагІа.

Наьха болх мишта вІаштІехьбаьккхаб, иштта овсарле болх бе малагІча гІулакхаша новкъостал ду хьажа цу ферме долх тхо, совхоза парткома секретараца Говоров Андрей Генадьевичаца цхьана.

Дояркашта, скотникашта салаІара, цар бытовой а культурни а хьалаш кхоачашдара даьча цІен хьалхашка урагІъяхийта цІе байракх я. ДІадахача шера совхозе меттел, районе хьалхара кхоъ моттиг яьккхача дояркашта Бельчук Еленана, Калинина Марийяна, Слюсарева Полинана; скотникашта Магомадов Ахьмада, Алиев Зайнде, Калинин Бориса сийна айяь я из.

Чудолх тхо цІеча уголоке. ПІайха, сийрда, паргІата я чухьа. Укхаза латт телевизор, радиоприемник, истола тІа керда газеташ, журналаш ухк. Хоза кийчъяьй ателистий, хьайбаш леладерий уголокаш. Цига да сакъердаме, балха говзал кхы а лакхъе наха новкъостал дергдола тайп-тайпара литература, масала, коллективни, арендни хьисапе кхаш, хьайбаш леладерий къахьегам вІаштІехьбаккхарах, селекционни, зооветеринарни болх чакхбаккхарах, юртбоахама культурай лакха хьуввкъам кхебара де дезачох, доакъара хьоанал лакхъярах, и. кх. дІ.

Хьож тхо цу коллектива а хІара сага а балха хьокхамий графикашка. ДІадахача шера хІара Іаттагара районе эггара дукхагІа — 4232 килограмм шура яьккха Бельчук Елена ер шу доладелча денз яхье юха а хьалха йолаш хьайоагІа. Цул дукха тІехьабусаш бац Слюсарева Полина а Калинина Мария а. Цхьабакъда, хІанзара балха овсарле лоха ца йой, царел а хьалхаяла мегаш я Исаева Хумизат.

Цхьан графико хьахьокх, хІанз хІара Іаттагара ферме гІолла дийнахьеи буси юкъера лаьрхІача 10,8 килограмм шура йоаккхилга. ДІахо хьежача гуш да, из соахка укх хана хиннaчул 0,7 килограмм дукхагІа йолта. Шу доладелча денз хІара ди ме доал тІаккхеташ а я шура.

Хьайбаш Іан замалахьа кхабара оттаяьча графико хьахьокх хІанз, масала, хІара Іатта дийнахьеи буси рационагІа шишша килограмм йол, 15 килограмм мошеи 10 килограмм екъеи силос, яьккхача шурий хІара килограмма 300 грамм лоархІаш концентраташ, ма молла барда телилга.

— ДІаьхий дах шо-м. Республике наггахьа долча боахаме мара деттача доахана луш йоаца йол, кхычахьа яьккхача шурий хІара килограмма 200 грамм мара ца кхоачийташ луш йола концентраташ бІаь грамм дукхагІа тел оаша-м, — шийга аьлча, цхьан хІама геттара раьза волаш, дег тІара вела а венна Андрей Генадьевича аьлар:

— Шура Іатта метта тІа я, оалаш да. Цу гІулакхага хьежжа лу оаха доакъар. Укх шера из Іалашдаьд тха боахаме долча хьайбаех хІаранена лаьрхІа 56,3 центнер доакъара единица!

Цу цифро тхо цецдаьхар.

— ГІулакх миштад аьлча, — дІахо дийцар цо, — керттерча даькъе комсаш кхеяра лостам болаш я тха совхоз. ХІаьта доакъара культураш эшачул дукхагІа дІаюв оаха. Цул совгІа, лурчогІа денз царех 90 процент яраш арендагІа кхееш а я. Из доацаш дукха доакъар доаккх оаха каналий, наькъий йистошкара буц хьокхаш, комсашта оасар деш.

Иштта тхоайла цхьацца дувцаш тхо латташ, цІеча уголоке цІаьхха хьачуьялар кхалсаг. Из яр Нина Александровна, КПСС Нохч-ГІалгІай обкома член.

Оаха шийга даьча хаттарашта жоп луш, иштта дийцар цо шоай балхах а коллективах а.

— Соахкара шу доладелча тхоай фермера доахан арендагІа леладе хьайийцар оаха. Ийцанзар хьайбай продукцега дІадодар лохде йиш хулийтаргйола тароназ производства юкъе а ца йоалаеш, лаьрххІа кийчо а ца еш-м.

Лоацца аьлча, арендни подрядагІа болх бе баьлча, шура ма хулла дукхагІа яккха, цунга дІадодар лохде новкъостал дергдола никъ ца лехача, производствана из юкъебоала ца бича гІулакх хургдоацилга кхетадир наха. ХІана аьлча, пайда беш ца хилча, доакъар, лерттІа болх хьабе аьттув лургбола кхыдар эцара, наха алалеш телара шоай ахчан фонд Іоалургйолаш яцар.

Леладе хьанийцача доаханга диллача, парна доал дара дола производственни низаш эшачул дукхагІа дар, царех пхелагІа дакъа дІадаьккхача а зе дергдоацаш. Цудухьа, ферма керда хержача совето, совхоза специалисташа новкъостал а деш, аттестаци йир дояркашта а скотникашта а. Конкурса хьисапе чакхъяьлар из. ТолашагІа бараш бисар ферме, балха говзал лохагІа яраш, мукъабовлийтар. Цхьабакъда, цхьа бахьан а нийсденна дояркае скотник балхара дІаваьлча, цун моттиг дІалаца хьалхара аргІа царга хургйолаш оттадир. Мукъабалийтар хаьхой, зоотехник, учетчик, фуражир. Хаьхой декхараш кхоачашделга скотникаша шоашта хьатІанийцар, вокх специалистий дараш — бригадира.

Доакъар хьатІакхахьара, кхо, нувхаш дІаараяхара, ферма кхытайпа хьашташ кхоачашдара шин тракторех цаІ йитар.

Дозалга диллача дукха доакъар дІадодар шура яккхарга. Цудухьа лакха бар цун мах. Из лохбара доаханна луча доакъара боарам лохбир. Цхьабакъда, хьоаналга диллача хьайбашта из дуккха пайданегІа хургдолаш хІама дир. ДукхагІа теркам тІабахийтар доакъара цехе технологе дІа ма дехха из кийчдара, цун чам тоабар духьа цунах карбомид, патока, кхытайпа хьаьна хІамаш еттара, и. кх. дІ. ХІаьта дерригнех дийца а варгвац. Лоацца аьлча, цу гІулакхаша производство мел дика тоаяьй гуш да хІанз. ХІаьта наха хьахинна пайда?

Авансах цу фермерча хІара сага бетта 200 сом ахча тийлар соахка. ДІадахача шера цу фермана карагІдаьннaчоа хІанз а хоадамболлаш йола итог яьяц, цхьабакъда экономисташа хьалхxе яьчо хьахьокх, дІадахача шера ехкача шурах даьккха ахча, хІара сага бетта доагІар юкъера лаьрхІача 400 сомага дІакхоачаш хилийта а, совхозагара лурчогІа ийца хинна ссуда такха а, эше кхы тІа доакъар эца а тоъаргдолга.

— КПСС XXVII съезд хиннaчул тІехьагІа, цун решенешта жоп а луш пачхаьалкхенна шура дІаялара карарча пятилетка план диъ шера кхоачашъе декхар тІайийцадар оаха. ЛаьрхІар чакхдаккха тхоай низ дІакхоачаргхиларах хІанз шеко яц тха. ХІана аьлча, ер шу долалуш диъ шеран пхе беттаи яр яь яьккхар оаха, — аьлар Нина Александровнас, тІеххьара.

М. ХАМАТХАНОВ.

М. С. Горбачеваи Дж. Бушаи юкъе телефонаца хинна къамаьл

23 январе сайрийна телефонаца дІа-юха къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела М. С. Горбачевеи Америка ВІашагІкхийттача Штатий президента Джордж Бушеи. Цо М. С. Горбачевна баркал аьлар США президенталла оттарца дувзаденна шийга моаршал дайтарах. Ший балха тІехь цхьана леладу гІулакхаш шердаран вІаши дІа-юха дувцар кхетаделга кІоаргдаран бола никъ шин мехка а дерригача дунен сообщества а духьа ше дІахо хьош хургва а аьлар.

Ший оагІонгахьара КПСС ЦК Генеральни секретара аьлар, советски кулгалхошта чІоагІа лоархІаме хет дІа-юха леладу советско-американски гІулакхаш, президент догдоахаш хила мегаргва уж гІулакхаш тоадара дола наькъаш леха дІахо йодача хана а уж кийча болгах, хІаьта шеко а йоацаш, цунах дерригача дунен хьала а новкъостал хургда.

Къамаьл деча хана дийцар цхьадола хаьдда дешаш а. Къамаьл дІа а юха а дикадар хилар ловга хьале, тІеххьарча хана советски а американски а правительствашта юкъе белгалъювлача контактай хьале хилар. Деррига дешаш конструктивни уйла йолаш дийцар.

(ТАСС).

Хоржамашта накъадолхаш

БЕРРИГАШ РАЬЗА БОЛАШ

№ 671 йолча Старопромысловски къаман-территориальни хоржама округе гІолла СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара «Оргтехника» яхача объединене къахьегама коллектива конференци хиннай. Из хьайийллачул тІехьагІа эггара хьалха йист хилара дош дийхар пхелагІча цеха наладчика А. У. Сапарова. СССР халкъа депутаталла харжара кандидаталла оттаве могавир цо шоай цехерча наладчикий бригада кулгалхо, коммунист Немцов Евгений Иванович, цун дикагІа йолча сага оамалех дийцар. Цо аьннар дег тІара къоабал а деш, шоашкара дукха тІатохараш дир кхоалагІча цеха токара Е. Г. Письменне, пхелагІча цеха начальника В. А. Москалева, дикала даькъе объединене генеральни директора заместитель волча Я. Ф. Калантаевске, дуккхача кхычар.

Завод йиллача денз предприяте болх беш хьавоагІа бригадир, лакха говзал йола специалист, кагирхой дика хьехамча ва, хьинаре дакъа лоац цо общественни вахаре—из ва объединене парткома член, халкъа тІахьожама группа председатель, шоай цеха профкома член. Цу дерригнеца цхьана из ва дика новкъост а, яхаш белгалдоахар къамаьл даьчар.

Коллективо тІайийца решени массане лоІам цаІ болаш хьаьддаи яр: № 671 йолча Старопромысловски къаман-территориальни округе гІолла СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара «Оргтехника» яхача объединене пхелагІча цеха наладчикий бригадир Немцев Евгений Иванович могаве, аьнна.

«Промавтоматика» НПО къахьегама коллектива конференце СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара ювцаш хиннар цхьа кандидатура мара яцар — лабораторе заведующи йола Коновалова Надежда Николаевна. Из могаяьр вар объединене генеральни директора экономически дешашта вола заместитель А. В. Молдавский. Цо а, хІаьта иштта конференце къамаьл даьча кхычар а белгалйоахар Надежда Николаевнай дикагІйола сага оамалаш, къахьегаме а общественни вахаре а цо шийгара гойташ дола хьинар, камаьршал. Грозненски горсовета депутата декхараш ше кхоачашдеча хана тІагІертта къовсам лоаттабаьб цо наьха хьаштий йоакхо еш, цар наказаш дизза кхоачашделга ерригача рангий кулгалхошкара цІенхаштта хьадехаш. Цудухьа дуккха дукхагІбараша къоабал а еш, хьаллаьцар № 670 йолча Октябрьски къаман-территориальни хоржамий округе гІолла «Промавтоматика» НПО института лабораторе заведующи Коновалова Надежда Николаевна СССР халкъа депутаталла кандидат оттаярах йола предложени.

«Кавказ» яхача коа тІара оалхазараш леладеча фабрика къахьегама коллектива собрани хьаеллаш дош дийхача предприяте партийни комитета секретара А. Тапаева предложени йир № 678 йолча Шалински къаман-территориальни хоржамий округе гІолла СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара Нохч-ГІалгІай филармоне солист, СССР халкъа артист Эсамбаев Махмуд Алисултанович могавеш йола предложени, дийцар цун вахара а кхоаллама з наькъех, белгалъяьхар цун дикагІйола сага оамалаш, хьинар.

Цун выступленена тІатохараш а деш, гІорваьннача вай мехкахочох дийцар тракториста Д. Якубова, водитела Ц. Дашаева, профкома председатела Л. Бушуева, кхычар. Массавар раьза а волаш, соцам бир № 678 йолча Шалински къаман-территориальни хоржамий округе гІолла Нохч-ГІалгІай филармоне солист, СССР халкъа артист Эсамбаев Махмуд Алисултанович СССР халкъа депутаталла кандидат оттаварах йола предложени хьаллаца, аьнна.

Цу округе гІолла СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара хьакъехьа шоай собране къамаьл деш «Джалка» яхача совхоза къахьегама коллективо мехка парламенте харжара вийцар шоай боахама директор Сулиманов Руслан Хамидович. Цо кулгалдеча юкъа, 1985 шера денз, боахама гІулакхаш холуш тоаденнад, тІехьабусачара хьал а баьнна хІанз рентабельни хинна дІаэттаб. Из деррига а де аьттув баьннаб кулгалхочо шийгара масал а луш, нах дикача къахьегама оарцагІбахар бахьан долаш, яхаш белгалдоахар къамаьл даьчар. Цудухьа берригаш а раьза болаш тІайийцар собране дакъа лоацаш хиннараша шоай совхоза директора Сулиманов Руслан Хамидович № 678 йолча Шалински къаман-территориальни хоржамий округе гІолла СССР халкъа депутаталла кандидат оттаварах йола решени.

КПСС Центральни Комитетагара, СССР Лакхехьарча Совета Президиумагара, СССР Министрий Советагара

КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето чІоагІа кодам бу гІирсаш а дохадеш, нах а боабеш Таджикистана цхьайолча районашка 23 январе лаьтта агарах байнарий дезалашка, гаргарча нахага, кхоачара барашка, зулам мел хиннача берриганешка.

ПоагІ-йоагІача союзни а республикански а органашта тІадиллад зулам хиннача наха гІо даран лаьтта агарах хьахиннар дІадаккхаран мел эша гІулакхаш делга.

КПСС Центральни Комитет
СССР Лакхехьарча Совета Президиум
СССР Министрий Совет

ТАДЖИКИСТАНА ТЕРРИТОРЕ ТІА ЛАЬТТА АГАР

1989 шера 23 январе моттигерча ханах 5 сахьати 02 миноти яьлча Таджикистана территоре тІа чІоагІа лаьтта аьгад, город Душанбе къулбаседа-малхбузехьарча оагІорахьа 30—50 километр гаьнарча зоне эпицентр а йолаш. Столице лаьттана кІалхарча толчокий низ 5—6 баллага дІакхоачаш хиннаб. Гиссарскии Ленински районий территоре тІа — 7 балл. Укхаза лаьтта аьгад селегрязови потокаш а йолаш. ГІирсаш дохадеш а нах боабеш а моттигаш нийсъеннай.

Республике вІашагІъеллай гІо деш йолча службай балха координаци яра а лаьтта агарах зулам хиннараштa новкъостал дара а йола правительственни комисси.

(ТАСС).

Декхар кхоачашдаь цIабийрзаб

Укх деношка «Грознефтехимремстрой» треста начальника Г. Юрковен парткома секретара Е. Абраменкон цIерагIа денача письмо тIа яздора: «Армянски ССР, г. Спитакерча, лифтостроительни завода администраце дегтIара баркал оал «ГНХРС» треста № 5 йолча специализированни ремонтно - гIишлон управлене болхлошта. Цар хьинаре новкъостал даьд тхона мохк аьга хатар хинна чухаьрца гIирсаш дIадоахача, байна а лозабаь а завода къахьегамхой хьабоахачеи кIалхарбоахачеи. Шоашта хьалхашка латта декхараш цар кхоачашдир дика а кхераме йоацача методех пайда эцаш а. Завода администраце, партийнии профсоюзнии организацеша цIаькхаза а баркал оал царна гIо-новкъостал дар бахьан долаш».

Редакце письмо денад

— Эрмалой мехка бахара шоаш кийча болга тха трестера дукхача болхлоша хьахайтар из унзара хоам кхаьчача хьалхарча дийнахьа. Дагаръе ихоадацар тхо наха хьачутийна заявленеш, — йоах Г. Юркова. — Мохк аьгалга а цо доккха хатар даьлга а кхетадаьчул тIехьагIа, лаьрххIа комплексни бригада вIашагIйолла тохаделар тхо. Из де хала дацар, хIана аьлча армянски вежарашта оарцагIбовла ловраш тIа-тIа дукхагIа хулар.

— Из да а дар иштта, — тIатехар цо аьнначоа Е. Абраменкос. — ЦаI санна берригаш а Армене кхача безам болаш бар. Сона хетачох, цхьанне хьалхаданкха ца дезаш, дегаша хьийхар царна из никъ. Советски наьха эггара йоккхагIйола белгалонаш—интернационализм, камаьршал, къахетаме хилар, кIалвисачунга кулг далар — къаьгга гучаяьлар цу хана.

Хьачутийнача заявленешка теркам тIабахийта хьожар ремонтно - гIишлон участка а ерригача треста а кулгалхой, партком, профком. Лаьрх Iа дар Армене дикагIчарна юкъера дикагIбараш бахийта. Мала хьожавергва кулгалхо? Цу деша дукха уйла е езаш хиланзар: ремонтни балхаш деча дика, кайоалаш, шийна тIадилла моллагIа декхар дизза кхоачашдеш, коллективо сийдеши лоархIаши ва прораб С. Маслов. Уж оамалаш йоахкаш ва бригадир О. Блинов а. Шаккхе а дукхача шерашка хьаьнала къахьегарца белгалваьнна профессиональни гIишлонхой а коммунисташ а ба уж.

— Хала декхараш-м кхоачашде Iемадар тхо, — йоах цар. — цхьабакъда, цу тайпара гIулакх духхьашха нийсденнадар тха вахаре. Дего хьайоахар Ленинаканера, Кироваканера, Спитакера, Степанаванера, дукхача армянски юрташкара хьал Iалаьмате во хилар. Сахьат-м хац тхона, хIара минот яр лоархIаме. Цох тийша дар наьха вахар.

Эшаш йола кийчо е, инструменташи кхачеи хьаэца, хатар хиннача дIакхача ши ди мара эшанзар вай мехкахошта. Блиновгареи Масловгареи дIаийкхача, комплексни бригадана чубоагIар болхлой А. Жилкин, П. Игнатьев, А. Есаян, Н. Королев, В. Кудрявцев, М. Литвинов, А. Николаев, С. Шейко, А. Петров. Уж берригаш а тайп-тайпарча гIишлон профессей говзалаш караерзаяь нах бар.

ГIишлон инструменташи кхачеи бахьарал совгIа, трестера дIаяхийтар «КамАЗ» яха машени автобуси. Из техника чIоагIа накъаьлар гIишлонхошта тайп - тайпара балхаш деча.

Спитак— таханарчоа Армене а вай берригa мехка а эггара йоккхагIйола чов. ДIакхаьча сахьат а даьннадацар, вай мехкахой чуийна болх бе болалуча хана. Сискалах кхета а кхоабаьбацар уж. Объект — лифташ хьаю завод. НийсагIа аьлча, хаьрцачул тIехьагIа цох юхейиса металл, кагъенна плиташ, тIой. Бус а кхыметтел совцацар балхаш. ХьалхагIа баьдеча гIолла, тIаккха фараши прожекторши сега къахьегар наха. Хьадер сиха дой а. болх хьа ца Iовш санна хетар. Цудухьа, когашта уралатта ца могаш кIаьдвелча а, деррига денал ураоттадаь дIагIертар хIаравар.

Хала дар гIишлонхой хьалаш. Шелал, Iеш бола моттиг — палаткаш, кхача — уралатташ кхаьллар, лозабаьрий узамаш, байнарий гаргарча наьха бIаргашкара хиш, ла низ боаца бала, сагото. СалоIам бер, «аз санна эзараш болча наха а ма лой ер Iазап», — яха уйла.

Бутт баьккхар вай республикерча гIишлонхоша эрмалой лаьтта. Дизза кхоачашдир цар шоашта хьалхашка латта декхар, юхь кIаййолаш цIа а бийрзар.

— ХIанз керда гIирсаш хьалде доладеш да Ленинакане, Кироваканe, Степанаване, кхыча моттигашка, — йоах цар. — Шоаш хинначул хозагIа йолаш хьалъоттаргья Армене городаш, юрташ. Из хургда-кх советски къамий интернационализма эггара чIоагIагIа белгалдалар.

— ХIанз фу деш ба эрмалой мехкара цIакхаьча вай гIишлонхой? — хаьттар аз Г. Юрковга.

— А. Шерипова цIерагIча завода Л-35/300 яхача установкана капитальни ремонт е болабеннаб, уж — аьлар цо. — Шоай планаш тIехкхоачашъеш къахьег цар.

М. КАРТОЕВ.

ВАЙ МЕХКАХО ВОВЗАШ ВА

Яндарерча наха дика бовз ХашагульговгIар дезал. Берий хана денз хьаьнала къахьегаш ва цIен да Iумар. Тайп-тайпара балхаш леладаьд цо ший йIаьхача къахьегама биографех. Иштта, ши кулг вIашкадилла саг яц. дукхача дезала нана Лейла а. ЦIа дизза бераш, берригаш кIаьнкаш — моллагIчо кхетаду хургда-кх, мел дукха низ тIабахийта беш ба царна хIара дийнахьа бе беза кхоачам.

Шоашта тарра, нахаца Iимерза болаш, дешара, балха хьалхалаттарашца болаш хьалкхебаьб шоай дезалхой Iумарои Лейласи. Цар къонгаш хIанз боккха хиннаб. Тайп-тайпарча балхашка ба уж. Батыр шоай юрта хьехархо ва. Цо Нохч-ГIалгIай Пачхьалкхен университета истфак яьккхай. Башир из университет яьккхачул тIехьагIа Къулбаседа-ХIирий АССР Пригородни районе Тарское яхача юрта школе хьехархо хиннав. ЗIамига саг дика кхеташ а ший болх эшшача тайпара лелабеш а хилар бахьан долаш шу далалехьа цу школа завуч хилар. Цхьаькха шу далалехьа цох директор хул. Даь а наьна а дог гIоздоаккхаш ба Башира къахьегама никъ.

Вешта, эггара цар доккхал деш вар-м ТахIир ва. ХIанз ТахIири Бекхани цIагIа бац. Уж къахьегаш ба Тюменски областе. ТахIира кулгалдеш яр—«Тундринский» яха совхоз. Бекхан цу совхоза отделене управляющи ва. «Тундринский» яха совхоз укх тIеххьарча кхаь шера областе меттел ерригача регионе а хьалхалатта боахам лоархIаш ба. Цунна хьадда тешалдеш да ТIахIира пачхаьалкхено денна деза совгIаташ. Совхоз а цун кулгалхо а белгалбаьхаб КПСС ЦК Сийлен грамотаца. Массехказа йийцай укх совхозо Iоаль опыт областерча а центральни а прессас. «Тундринский» яха совхоз Тюменски областе эггара хьалхагIа дезала подряд ший балха юкъейоалаьр я. Къонача кулгалхочун вIаштIехьдаьлар къахьегама кердача хьисапах боахама дика пайда хургболга кхетаде.

Укх деношка «Тундринский» яхача совхоза директораца Хашагульговца телефонаца къамаьл дир аз.

— Денгара денга шерагIа йоаржаеш латт оаха дезала подряд, — йоах ТIахIира. — Геттара боккха пайда хулаш гIулакх хиннад из. Хьалха тхона хьалхашка лаьтта проблемаш — нах кIезига хилар, доакъар ца тоъаш хилар — хIанз дIаьяьннай. Цхьаккха шеко яц тха, из боахама а наха а пайдан дола гIулакх доаржаде дезалга. Вешта, оаха-м тхой берригa а хьайбай боахам дезала подряда хьалашка боаккхаргба.

— Мишта да шун опыт дIайоаржаяра гIулакхаш?

— Ши-кхо кIира хьалха йоккха партийно - правительственни комисси яр укхаза, —йоах Т. Хашагульгова. — Цу юкъе бар кхыча боахамий кулгалхой а. Шоашта пайда хургбар дукха бIаргадайра царна.

— ТIахIир, фу ала йиш я хьоца къахьегача нахах? Раьза бий ераш хиннача хувцамашта?

— Геттара раьза ба. Эггара хьалха оаха вIашагIъелла дезала звено — БаклыговгIар вежарий, тахан 150 совгIа хьайба лeладеш ба. ТIехьтIайоагIача хана хьайбаш кхы а дукхагIа хилийта ловш ба уж.

Дика цIихеза ва вай мехкахо ерригача областе. Доккхал де йиш йолаш ба цох цун да-нана, Яндарера нах, вай дерригаш а.

Ж. БОГАТЫРЕВ.

ЛОАЗОЛ ДЕХЬАРА

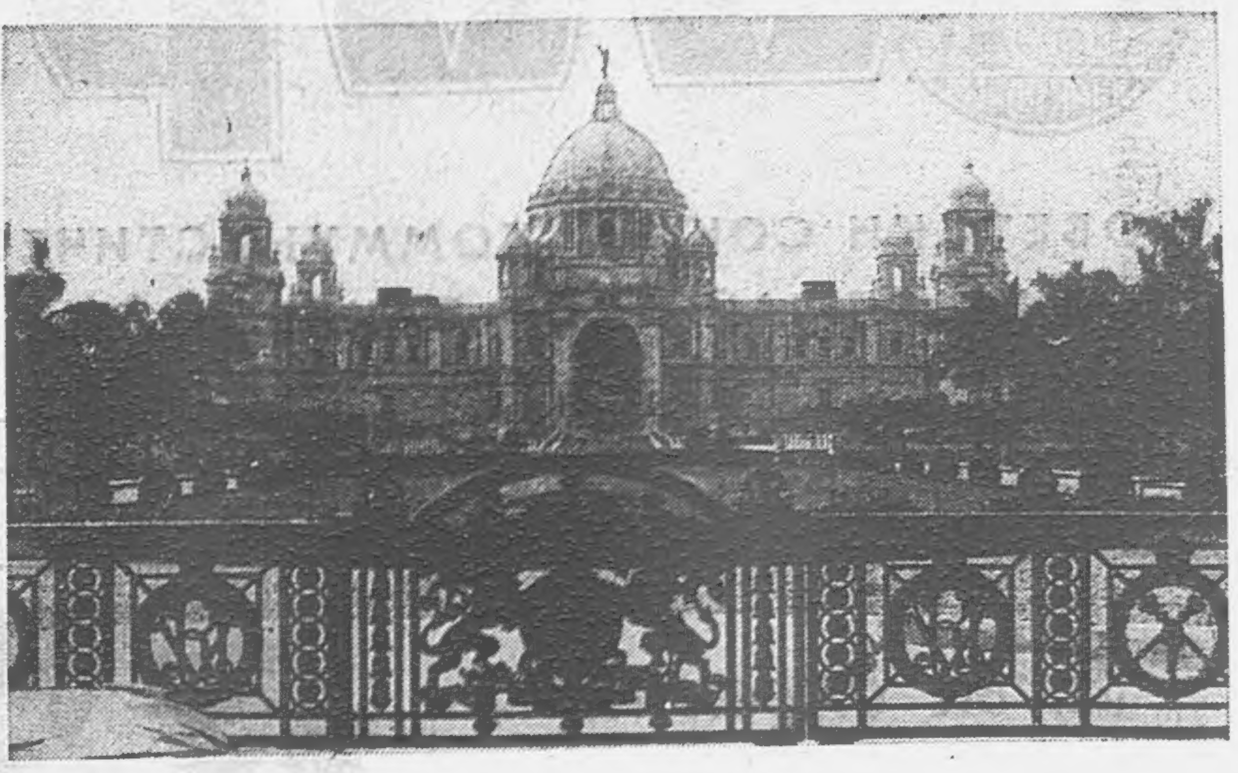

ТАХАН ИНДЕ КЪАМАН ЦIЕЙ—РЕСПУБЛИКА ДИ

Калькутте хозагIа ярех моттиг я «Виктория мемориал» яха музей (сурта тIа). Цун залашка гулъяьй Инде истори дувцаш йолча экспонатий йIаьхий коллекци, хIаьта иштта бовзаш болча художникий сурташи гравюраши.

М. ПОТЫРНИКА сурт. ТАСС фотохроника.

ХИМИЧЕСКИ ГЕРЗ ДЕХКА ДЕЗА

Укх деношка ший болх йистебаьккхача, химически герза хьакъехьарча парижски конференце шоай делегацеш яхкийтаьр 150 гаргга мехко. Цхьан дагара а болаш, делегаташа тIаийцар 1925 шерарча Женевски протокола лоархIам бакъбеш йола деклараци, белгалдаьккхар химически герз хьаделга, лоаттаделга а из тохалга а дехкаш йола, хIаьта иштта из дIадаккхарах йола белгтала ха йилла йоаца конвенци ма могга сихагIа оттае езилга. Парижски конференце лоархIамах АПН корреспондентага Д. Якушкинга дувц советски делегаце члена, герз дIадаккхара хьакъехьара Женеверча конференце СССР викал волча, посола Назаркин Юре.

— Парижера конференци, сона хетачогIа, хIанз чаккхенга дIатIайига декхарийла я конвенци оттаяра йола переговораш. Укхаза геттара ира оттадаьдар химически герза бехк бу дош, из хилар ловш доацилга хьахойташ дар.

Конференци эггара пайданегIа хилар хьагойташ йола момент я хIанз эттар, хIана аьлча ший тIеххьарча этапага дIатIакхаьчай Женевера переговораш. Конвенцена кулгаш яздара белггалара хургда 1989 шу. Дуккхачар-м цох из тIаийца шу хургда а йоах, цхьабакъда, цхьа моллагIйола хаьдда ханаш увттае лаьрхIа дац тхо цу деша хьакъехьа. Укх караpча шера из кхоачашде СССР кийча яле а. Вайцига-м кастта болх бе йолалургйолаш ма йий советски химически герза запасаш дIаяхара лаьрхIа йола завод.

Парижски конференце керттера событи а хинна дIаэттар Э. А. Шеварднадзе даь къамаьл. Хетаргахьа, конференце даьча къамаьлех цхьаь цхьанне бинзар цо баьчча тайпара наха тоам. Цун чулоацаме дезаделар массанена проблемага шерра, юкъарадамлен хьисапе хьожилга, самокритика. Переговораш толаме чакхъяларе лоархIам болаш да юкъара хьал, партнерашта юкъерча тешама боарам. СССР—химически герза ший запасий боарам болчча тайпара дIабийца цаI мара йоаца пачхаьалкхе. Из — 50 эзар тонн дохьаш доалла веществаш. Дикача лоIама гIулакх да Чапаевске завод хьалъяра йола вай инициатива а. Къаьнара химически герз дIадаккхар духьа хьалъеш яц вай из, американцаша из дувцаш ма хиллара. Цу гIулакха нхыйола установкаш йолаш я. А, из предприяти эшаш я планови порядкагIа духхьал хIанзарча ханара дола ядерни герз хIалакдара.

Массехк дош да Женеве конвенци кийчъеш йоахкача делегацеша къоастае лерхIаш йолча проблемаех. Из да, переходни оалаш йола юкъ — конвенцена кулгаш яздаргара герза ерригa запасаш хIалакьярга кхачалца йолча хана кхерамзлен хьал хьаллацара дош. Белгалъяьккха хила еза уж запасаш а из хьадеш йола заводаш а дIаяхара йола порядок. ДагадоххарагIа ала деза, цу дерригача гIулакха эшаргда 10 шу — из ха хIанзле вIаши йийцай переговорий доакъошхоша. Тхона хеташ долчогIа, дунен халкъашта юкъерча тIахьожама кIал оттаяь хила еза химически герза ерригa запасаш, е вешта аьлча, печатаца чIоагI а яь дIакъайла хила еза складаш, хIаьта инспектораш декхарийла ба, духхьал хIалакъяр духьа мара, цхьаь цаI боеприпас арайоаккхарг ца хилара тIехь тIахьожам лоаттабе.

ШозлагI-дале, дувцаш латташ да хьаде могадаьча балхий хьисапе коммерчески предприятешка химически герз хьаделга нийс ца далийтара де дезарий хьакъехьара дош.

КхозлагI-дале, хIанз оттаеш латт инспекцеш чакхъяхара хьакъехьара положени, моттигашка инспектораша гIулакх кхоачашдара хьакъехьара бокъонаш белгалйоахаш латт.

Укхазара керттера хало сенах латт аьлча, из латт хьаде могадаьча балхашта тIахьожам лоаттабареи ограниченеш яреи частни бизнеса хьаштех. а харц йола реакци хьалхьоаергхиларах. Тхо бIуболаш да из хург ца хиларах. ДагадоххарагIа аьлча, Женеве укх шин шера чакхйоахаш латт переговорашка дакъа лоацаш барийи бизнесменийи официальни йоаца совещанеш.

ХIаьта производстве инспектораш хьачубита бокъо йолаш йий-теш частни химически концернаш, яхача хаттара хьакъехьа дийцача, уж предприятеш декхарийла я пачхаьалкхен решенеша дIадехар кхоачашде. Цунца цхьана, сона хетачогIа, цхьайолча моттигашка эшаргда къаман законодательствашкара положенеш хувца езаш хилар.

Конвенце дIадехарашка хьежжа хургйолаш шоай законодательствaш нийсъе езаргья пачхаьалкхено, яха лаьрххIа статья хургья конвенце тIа.

«Къебарий герз» оал цкъаза химически герзах. Уж дешаш хьабелгалдаьлар парижски конференце еча хана а, кхыча пачхаьалкхений тIема низо, царга ядерни герз хиларо а цудухьа лоравалара средствах санна химически герзах цар ког-гIортолга е лерхIаш хиларо а сагото йойташ йола цхьадолча Iарбий мехкий позици ювцача хана.

Ядерни герз хьадарал, дувцилга а доацаш, дарегIа да химически герз хьаделга, хIаьта технологе даькъага хьежача дуккха аттагIа а да из. Цхьабакъда, цхьан оагIорахьара шоллагIча оагIорахьа кхувсалуш, кегавенна хила везац. ХIана аьлча, дегIаена химически промышленность йоацача мехка могаргдац химически герз кийчде. Цу гIулакха белггалара инфраструктура эш.

Химически герз — из ядерничоа духьалъоттаргдарда, аьнна лерхIаш вац со. Цхьана дувца йиш яц уж ши дош, хIана аьлча царех цхьаь цаI къоастадергдац тIаккха. ХIаьта регионаньни конфликташта урегулировани ярга дуга гIулакх тIема наькъаца а ца дугаш, политически, дипломатически наькъаца дига деза. Кхыча наькъаца гIулакх кхоачашде лерхIаш хилча герзаш хьадара гобаьккхача гома чу кхача тарлу. Иштта, сона хеташ долчох, шин тайпара дола герзаш — ядерни а химически а — дIадоахилга вIаши дувзарах дола дош Париже хиннача конференце лоархIамеча даькъе хьалсувсадаьдар — хаьдда аьлча, прессо. Чаккхе еча деклараце тIа цох цхьа дош аьнна а хьоадаьдац, хIаьта цунна кулгаш яздаьд конференце берригача дакъа лаьцараша.

(АПН).

Париж.

Ветерана гIулакхаш

Дукхача хана денз коллективе дикача оагIорахьара вовзаш ва из. Цун сий духьинаре къахьегара тIера, эхь-эзделца, моллагIа гIулакха кийча волаш из хилара х. Цо моллагIа а ше девеннар цIенхаштта хьаду, шийна тIадила гIулакх тешшаме кхоачашду. Массе а оагIорахьара шийх тешам болийт цо. Иштта ва «ЧИаггромпромстрой» объединене чуйогIача Грозненски аьшкбетонни изделеш еча завода лепщик, ветеран, коммунист Азизов Григорий Иванович.

— Сийлахь - боккха Даймехка тIом болабалехьа дар из, — йоах Григорий Ивановича. — Цу хана Баку дахар тхо. ДийтталагIа шу а долаш, цIаьхха да, нана кхелха висар со. ТIехьагIо, наьна да тIехьа а вена, цо ше вахача Грозне хьавоалавир со. Скульптор вар из. Цун мастерской хулар со, дукха ха ялалехьа аз Iомайир лепщика говзал. Цул тIехьагIа вера со укх заводе балха. ХIаьта, тIом болабенна дукха ха ялалехьа, со эскаре гIулакх де вахар. Цу хана со кхаьчар Прибалтийский фронте.

Ахкан ди дар из. Нийса делкъийга а кхаьча латта малх бIайха хьежар. Доллача хIаманна а новкъа йолаш, чIоагIа йIовхал латтар цу дийнахьа. Бакъда, цIаьхха йоккха Iаьржа морхаш тIаьхкача санна къайлабаьккхар малх. Лерга нIана боатIабе санна чIоагIа ювла яьлар йоккхий топаш, леллхар бомбаш, еттар пулеметаш, автоматаш. Дехьара — сехьара чIоагIа корзагIдаьнна ага санна теркаш, унзара таташ а деш, тIайогIар фашистски танкаш. Цу дийнахьа, дукха фашисташ а боабеш, майрал, денал гойташ моастагIчоа чIоагIа духьал айттар вай бIухой. Иштта, цу сарахьа шиннахьа човнаш а хинна, госпитале дIавигар Григорий Иванович.

— ЦIаккха йицлац сона тIем тIара цхьа эпизод. Сентябрь бетта 1942 шера дар из, — яхаш дувц цо. — Цу хана бувзама отделене командир а волаш вар со.

— Дивизецара бувзам телхаб. Сихха из юхаметтаоттабе беза, — аьнна цIаьхха приказ делар рота командира а.

ХIаьта, сайца цхьа салте а волаш, новкъа даьлар тхо. Дукха ха ялалехьа, немецки снайперо вийра са новкъост. ХIаьта, шозлагIа цо теха топ сона ворох кхийтар. Хала чов дIа а йийхка, связь юха метта а отта яь, текхаш юха полке а вена командирага дIахайтар аз, хьа приказ кхоачашдаьд, аьнна.

Дийца варгвоацаш, дукха дувца йиш я Григорий Ивановича тIема биографех лаьца. Бакъда, кхы а цхьаькха я цун биографи, из я цун къахьегамцара яр. ТIом чакхбаьлча юха Грозне цIавоагIа из. Цо дакъа лоац завода реконструкци еча. Цига а хьалха латтарех волаш, толаме къахьег цо. Григорий Иванович массе хана хиннав болхлочун сий лакха лоаттадеш. Цудухьа лакха хиннад цун ший сий а.

Ер шовзткъа шу да Григорий Иванович КПСС член вола. МасагIа хиннад цун парторганизацеца а профсоюзаца а дуззаденна общественни балхаш. Рабочкома председатель хиннав, завода парткома член, иштта шозза горсовета халкъа депутаталла а хержав из.

Пенсе ваха ялх шу дале а, хIанз а укх заводе лепщик волаш къахьегаш ва тIема а къахьегама а ветеран. ХIаьта, общественни болх а бу цо. Из ва завода халкъа тIахьожама комитета председатель. ХIаьта къоначар хьехамча ва из. Цо дукха кхебаьб ше санна къахьегама тIера бола кагий нах. ХIанз а ва из эшаш дола новкъостал деш, хьехам луш, харцахьа ваьннар нийсача вакха новкъостал деш. Иштта да Григорий Ивановича къоначарна деш дола пайданера гIулакхаш. Даьхено бе беззача тайпара мах баьб цун. Из ва «Даймехка тIема» ордена кавалер, цунна еннай «За оборону Кавказа», «За победу над Германией», яха медалаш. Цо лелаю Къахьегама ЦIеча байракха орден.

Иштта дIахьош ва Григорий Иванович ше каранийца сийдола къахьегама гIулакх.

М. ЧАХКИЕВ.

СУРТА ТIА: Г. Азизов.

И. ПЛИЕВА сурт.

МАСТЕР

ДИКАЧА НАХАХ

Тхо тIехдаьлар Аргун яхача городал. ДIахо тхо долхача хана наькъа аьтта оагIорахьа тхона бIаргайира керда шу хьахулача хана оттаяь елка санна латта бурувдетта вышка. Тхо цунна юхе мел кхоач, из йоккхагIа хетар. ХIаьта геттара дIаюхе кхаьчача къоасталуш яр цун чоалханера конструкци.

Тхо Грознера арадоалача хана тхога аьлар Октябрьски бурув деттача балхий управлене: «Вышка хIанз болх беш яц, цига ца долхаре бакъахьа дар шо, из еха латт, оаш цунах дувца хIама дац». Из къамаьл хинначул тIехьагIа кхы а чIоагIагIа безам хилар тха цига даха, цигарча бригада болхлой бовза, цар балхага хьажа.

— Селхан денз тха бурув детта вышка еха латт, — аьлар тхога. — Эггара дахка ца дезача хана даьхкад шо. Шуца къамаьл де маьл болаш дац тхо. Цхьабакъда, оаха лийрхIар ший тайпара дар. Йиш еха хьувзар «Грознефть» объединене дикагIйолча бурув деттача бригада болхлой. Эзараш километраш кIоарга лаьттагIа детта бурув юххьанца талхаш дац. Каст-каста нийслу уж хIамаш бурув деттача балха тIа. Бурув каглу чIоагIача лаьтта е кхерий тIа кхаьчача.

Керда вышка отаяле хьалха из оттаергйола моттиг масса а тайпара тохк «Грознефтегеофизика» болхлоша. Из тахкара хьисапаш тайп-тайпара да. Хьагулъяьча материалашка а хьаже цар бокъо лу, укх моттиге бурув тоха мегаргда, аьле. ХIаьта, бокъонца оттаяь схема а хул, мел кIоарга малагIа лаьттан тIоа нийслургба хьахьокхаш. ХIаьта бокъонца ха йиш яц бурув толхадара лаьттан кIалха малагIа бахьан нийслургда.

Бурув деттараштa хьалхе а ховш да уж хIамаш. МалагIа халонаш шоашта нийслургья ха гIерт уж. Из чоалханера Iилма Iомаде атта дац. Дуккха а шераш дIаухцунах бокъонца кхийтта валале. Иштта, дукха ханаш дIаихай цигарча бурув деттача установка начальника Найпак Владимир Павловича бокъонца из говзал караерзаяле. Юххьанца болх бе из дIаволавелар бурильщика гIонча волаш. ТIаккха бурильщикал болх бир. Цул тIехьагIа мастера гIонча хилар. Мастер волаш болх бир. Итт шу хьалха из оттавир бурув деттача установкана кулгалде. Шийна хьатIа мел билла болх цIена, нийсача новкъа чакхбоаккхаш хьавенав Владимир Павлович. Балха тIа кердадар Iомадеш, дукхагIа а дикагIа а пайда эца гIерташ хьавоагIа из. ХIаьта ший болх дукха а беза цунна. Цхьабакъда, кхоана хургдар фуд хайна цхьаккха а варгвац. ХIанз хинна бурув деттача установка авари хургйий цхьаннена а хацар. Из дагахьа а дацар.

Нагахьа санна авари ца хилийта вIаштIехьа ца доале, йоах Владимир Павловича установка сихагIа болх дIаболабергбола наькъаш лаха деза, кIезигагIа къа а хьегаргдолаш, кIезигагIа ха а йовргйолаш. Иштта болх дIагIоргбола оагIув лех цо. цунах дIакхетабу, Iомабу шоай болхлой.

Атта бац бурув деттарий болх. Ди а бийса а ца къовсаш, шийла яле, йоачан латте къахьега дезаш ба уж. ХIаьта а цу балхага ваьлча цIагIа висача хана сагота хет, сихагIа балха аравала безам хул.

— Бурув деттача установкага хьажа безам бий шун, — аьлар Владимир Павловича. Юххера хьажача, хьайна деррига а бIаргадайча кхедабу Iа из чоалханера боахам. Кий а яьккха урагIа хьажа везаш селла лакха я из установка. ХIаьта укхаза я тайп - тайпара службаш, силовой установка, шоай электростанци. Юххьанца Iа зийча атта хет установка болх. Массаза а кхесташ латт бурув, лаьттагIа чу а ухаш, лаьтта доха а деш. ХIаьта из дIоахлургдоацаш цахаддаш маркхал чуухийт цучу. Дохадаь лаьтта, жагIа, гIум, тIой хьааракхувс. Юххьанца хетача тайпара атта боацаш чоалхане ба из болх. Бурув кIоарг мел лу чIоагIа хул лаьттан кIалхара порода. ХIаьта каст-каста хувца дезаш хул бурув. Атта дац из хувца, хIана аьлча дуккха а километраш лаьтта чуяха болата турбаш хьал а яьха мара, хувца йиш яц из. БIаьш тоннаш мухь ба из хувца безар. Цхьабакъда, укхазара бурув деттараш оттаьча графикал хьалха бувл.

Бурув деттарий балхага хьажача царех доккхал де дог доагIа. Шоай болх дика бовзаш, из нхетабеш ба Павлов Александр, Пирогов Владимир, Вязников Виктор, Шотанин Евгений, бурильщика гIонча Киреев Виктор, Къахьегама Сийлен ши орден лелаю электромонтер Габазов Ахьмад.

Авари хинна установка тоаяь йоал, шо-шоай балха моттигашка дIаотт уж. Болх дика дIабахара керттера бахьан да хIара болхлочун говзал лакха хилар. Цудухьа тел царга керда техника, керда оборудовани.

Мастера кабинете дIахо къамаьл хул тха. Владимир Павловича дувц, «Грознефть» объединене эггара хьалхарчарца бригадни подрядаца болх бе йолаеннай установка коллектив, яхаш. Кердача хьисапе болх баро таро хилийтай хIара буровика бехктокхам лакхбе. Октябрьски бурув деттача управлене администраце хьалхара договор Найпака бригадаца оттадир. Администраце викалаш керттера инженер, керттера экономист баьхкар цига установка болх дIаболабеча хана. Цар цига къоастадир де дезар, кулгаш яздир договора тIа.

— Хозрасчетах болх бар бахьан долаш тха вIаштIехьдоал химреагенташ, тайп-тайпара оатхалаш, электроэнерги, кхыйола материалаш кхое, — йоах Владимир Павловича. ХIара смена болх хьагойт хозрасчетни карто. Иштта, шерра гласность оттаярах вIаштIехьдоал социалистически яхь лакхарча боараме дIаяхьа.

Цхьабакъда, ала дезаш да хIаьта а хеттача тайпара болх бе вIаштIехьа ца доалилга, хIана аьлча хан-ханахьа хьакхахьац эшаш дола осташ, кхыйола материалаш. ХIаьта а бригада толамаш лакха да. «СССР мехкдаьтта промышленноста дикагIйола бригада» яха цIи еннай цу коллектива. ХIаьта СССР пачхаьалкхен преме лауреата сий дола цIи елар Найпак Владимир Павловича.

Пятилетка диъ шера план объединене эггара хьалха кхоачашйир цу коллективо. Цу юкъа массехк скважина бурув техад цо Гойт-Корт, Октябрьская яхача моттигашка. ХIаьта цига массанахьа а мехкдаьтта гучадаьннад. ХIанз «Къулбаседа-Ханкальская» яхача № 2 йолча скважина бурув тохаш я из коллектив. Цун кIоаргал хургда ялх километр гаргга. Оттаяьча графикал хьалха болх бурув деттараш. Укх кердача шера шоай толамаш кхы а лакхде лаьрхIад цар.

И. ШАРИЕВ.

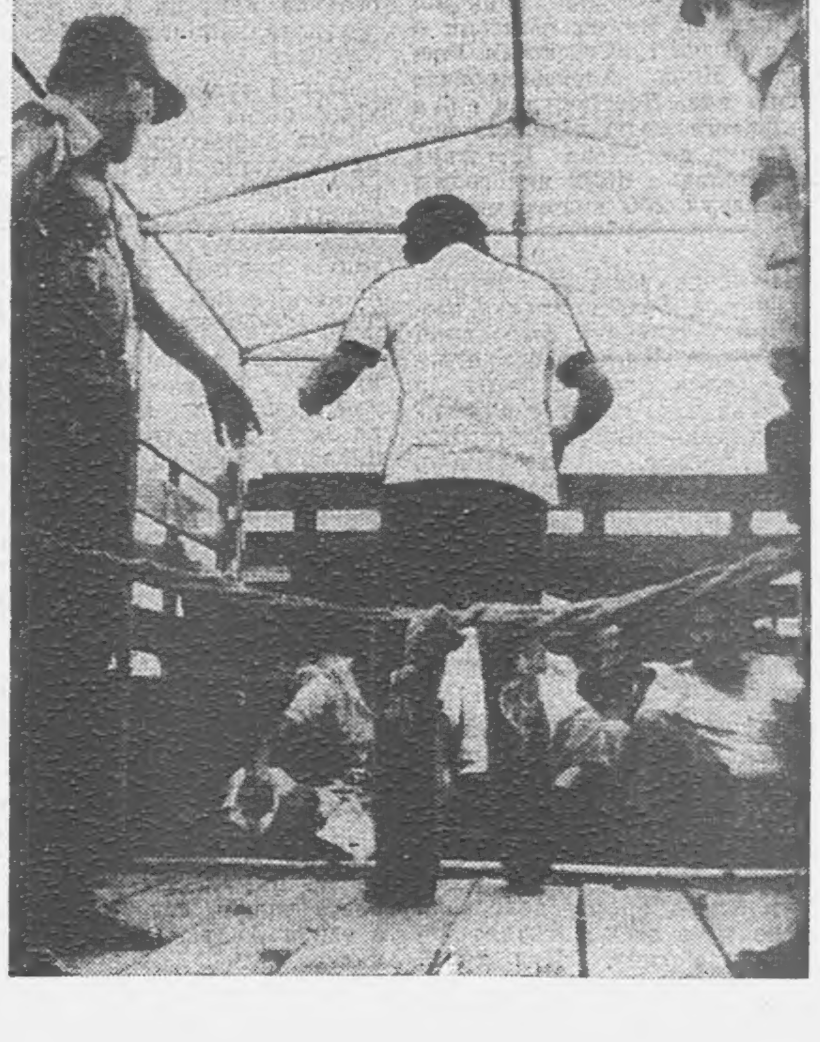

●

САЛЬВАДОР. Цхьа ди дIадодац укхаза сага бокъонаш телхаярах дола керда даннеш телетайпе гIолла хьал ца кхоачаш. Соахка марте хиннача парламентски хоржамашка ультраправи низаш котдовлар бахьан долаш геттара чIоагIа паргIата яьннай укхаза полици. Демонстранташ лелхабара цо укхаза бIаргех хий ухийта газ етт, чхьонкараш етт, кхыметтел пулеметаш а етт наха. Сальвадорерча халкъа духьаларча режимаца нийс шера къовсам лоаттабеш 30 эзар саг вийнав. 7 эзар саг де доацаш дIаваьккхав, набахтенаш хьалйиза я политзаключене барех.

СУРТА ТIА: Сальвадора халкъа духьаларча режимана духьал бола лийца нах.

ТАСС фотохроника.

●

КУЛЬТУРА ПАМЯТНИКАШ ЛОРАДЕ

Укх деношка Нохч - ГІалгІай пачхьалкхен университете вІашагІкхийттабар вай республикера, Къулбаседа-ХІирийченера, Гуржегіара · иштта мехка кхыча городашкара Іилманхой. Массане теркама юкъмоттиге хиннар дар лоархІаме дош.

Кавказски перевальни машинникъ буллаш латтара дешо оарцагІбахьаб Іилманхой а баха нах а. Вай республикерча исторически памятникашта а дІахийча Іалама а Іалаьмате йоккха новкъарле ергйолаш, уж хІалак-дергдолаш хІама из долаш. Из лоархІаме гІулакх дувцаш а тахка а вІашагІкхийттабар шоай Іилма - технически конференце лакхехха хинна латташ йола гІалаш бувцаш бола викалаш — археологаш, историкаш, биологаш, кхыбараш.

Вай бувцаш бола машинникъ ханна юхасошдеба беле а, цунах бола кхерам а дергдола зе а цІендаь дІадьнилад. Цудухьа конференце доакъошхоша шоай хІара дезаш тІаерзаьй гонахьарча Іалама, экологена мамогга кІезигагІа цу наькъо зе дергдола хьал хьакхоллара.

БІаьшерашка бІашерашка а доалаш, лоаман кхамий дегагІоза, цатоамий, балай, халоний тешаш хинна латташ йола гІалаш, бІовнаш, лоаманхой оазаш, цар доттагІий хинна лийна оакхарий Іувгар декадеш, мел гаьна хилара ада мешта вІаш дувцар хаза гІо деш хинна а хІанз дола а лоаман Іилман шоай цийн лета гІулакх хилар гойташ дезарна Іилманхоша конференце дувцаш мел дар. Уж сатийна битац Эса чІоже, ТІаргима гІолла из никъ Іобиллача лоаман хозненна цо дергдола зуламо.

Лоаманхой мел хиннача культура тешаш — шоай санна кхы цхьабахьа доацача памятникий комплексаш — хІалакъхургъя дІаболабаьча бесса из никъ дІабоде. Цул совгІа, тІехьено вайна из могІийтарг а дац.

Конференце доакъошхоша дог а лазаш дувц гІалгІайчен лоамашкарча биологически хьалах, экологех. Иштта белгалдаьннар шоай докладашка Іалама цхьацадола доакъош цигара цІендаь дІадоалаш латташ хилар а.

Конференци дІайолаенначча дийнахьа пленарни заседани йолча хана къамаьл дир Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета председатела М. А. Керимова. Пленарни заседани чакхъьълча, секциешка болх дІаболабелар. ХІара секцес кІоаргтеа чулоацам болаш дІабихьар шоай болх.

Конференце балха дакъа лаьцар КПСС Нохч-ГІалгІай обкома секретаре Е. В. Тумсоева.

Х. ГИРЕЕВА.

СУРТАШ ТІА: конференци йолча зале.

И. ПЛИЕВА сурташ.

Школьни вахар: съездо дагаухийта уйлаш

Бокъо а ший лоІаме хилар а

Дукха ха йоацаш шоай исторе эггара хьалха хиннача съезда идеяша шоашка яйтача уйлаех мукъа баланза ба вай хьехархой. Массайолча школашка из мара дувцаш хІама дац хІанз. Шоай хьашташка, шоай школера вахара бустамга хьажжа пайда эцаргбола наькъаш лех цу форума решенешта юкъера хІара педколлективо, хІара хьехархочо. Фу хет, фу дага да цу хьакъехьа Назрановски района Долакха-Юртарча юкъерча школа директора Акиев Юназа Мурада? Тха корреспондента къамаьл хилар цунца.

— Фу хет сона? — аьлар Мурада. Іаьдало халкъа образованена дукхагІа теркам тІаахийта болабалара белгало я из съезд. ХІанзалца ца хинна хІама да из. Ша баша болабеннаб.

— Башаш дукха говргбийхьогІ из?

— ХІанзалца санна форда юкъе улл гІайре мо школа цхьаь юте — ханахьа башаргбац.

— Шефий новкъосталга сатувсаш ях Іа из?

— «Шеф» оалаш хьахазача дог корчаду са сай. Тха къел, тха халонаш бІарга ца яйта аьнна, цхьан хана хьалъэлла из занавеска хІанз а дІа-хьа тотташ дац. Малав шеф, тха школьни меттаца аьлча? Из ва школагара шийна дІахула новкъостал ца хадийтара духьа нагахьа шийна ца эша, совъяьнна ардакхилг, е оатаенна кирпишк тхона хьачу а тоссаш, вагІа предприяте е организаце кулгалхо. Со мо кулгалхо ва-кх из а, шийн декхараш а шийн планаш а йолаш. Цхьан хІаман мара бе-башхал яц тхона юкъе: цун кара — производство я, са кара — берий дог-са, цар кхетам ба. Шийн план юкъах а йита, цо сона новкъостал дергдоацалга ховш да. ХІаьта а Іехама хІама ца дича валац из, хІана аьлча, оасара хана, ялаташ чуэцача хана тхо эш цунна. Вешта, хІанз-м вІалла тхо теркал деча а вий-хьогІ шеф: хозрасчет, самофинансировани я цун набарах а сомах а дагайоаллар. Лоацца аьлча, таханара шеф ах-шеф ва, дукхагІа долча даькъе вІалла воацар а лархІа мегаргволаш. Цох тийша тхо дусе, дІаоалаш сов миска дале а, тІорми кач олла мара ца безача дІакхоачаргда тхо.

— ТІаккха шефо а шугахьа букъ берзабича, оарцагІвала кхывола лоалахо а ца хилча, фу дергда оаш, мишта хьалъяргья школаш хІанз шоаш чуяхача ахкара?

— Цу чура шийн низаца хьалйоалалургйоацаш цаІ школа яц, ше юте.

— Кхетанзар со «ше юте» яхача дешай чулоацамах.

— Дашха хьожаргва со цу дешай маІан. Вай общество ерригa а тайп-тайпарча формированех вІашагІйоаллаш ма йий. Царех шийн тайпара вахар-лелар, оамал, декхараш а долаш йола цхьа формировани я школа а. Бакъда, вай вахаре цул бокъо йоацашагІа йола формировани лаха хала да хІанз. Дешара процесс-м аз ювца а ювцац. Ерригa а программаша, инструкцеша дІалальцай из, сов гІа дІа-хьа баккха йиш йоацаш. Аз бувцар-м тІера гом ба, вешта аьлча, материальни база. Арахьара Іаяха дукха новкъостал ца эшаш из база ше вІашагІйолла низ болаш хургъяр, таханара хІара школа, нагахьа санна, йоаггІача тайпара юридически бокъонаши, шийна бакъахьа хеттача тайпара царех пайда эца цунна кортамукъален хулийтаре. Малав школага ахча дац яхар? Шортта да. Цу хьакъехьа-м Іаьдало мела мича ют халкъа образоване учрежденеш, къаьстта школаш. Ахча хилар пайда бий, из хьадоалахьа ца хилча? Халкъа образоване отрасле мо уйла ца еш финансовни механизм вІаштІехьъяьккха-м цхьаннахьа а моттиг йийхьогІ?

— Фуд, хьона хеташ, цун нийса доацар?

— Нийса доацар да — Іаьдало хьа мел хеца ахча цхьан «яь чу» дехкар. Из «яй» райОНО кхуврча боал. Хьадайтача хана-м школашта лаьрхІа ма дайтий из, хІаьта а хІара школе доагІа дакъа къоастадий а хьо хье цун да хургволаш а дайтац. Да цаІ ва — райОНО. Цо тайп-тайпарча базашка, торговле, кхыча моттигашка перечислени а йий дІа-хьа декъ из, школашта эша хІама Іалашъе аьле (мебель а кхыкхама пособеш а). Цигга Іа лаьца «чкъаьра» болаш ва хьо. Нагахьа санна мухь хьаба транспорт йоацаш, е кхыдола хатар нийсденна а хьо вусе — хьа дакъа «цисцо» дуъ. Каяьннар, кадайгІавар сихха цига йолаш йола хІама а ийце дІавода. ДукхагІа йола школаш цхьаккха а доацаш чос.

— Массаболча школьни директораша син совъяьнна из практика ювца а хІаьта цох доала зе воча оагІорахьа Іаткъалга а хов дукха я. ТІаккха кхыча тайпара мишта эргадоаккхаргда из гІулакх? Школашкахьа юхь хургйолаш малагІча оагІорахьа дІа-хьа дерзадергда из? Съездо генеральни наькъаш белгалдаьд, рецепташ еннаяц. Педагогаша шоаш а вай массане а цхьана «язъе» езаих уж.

— Нийса да из-м. Аз а аргда цох сайна хетар. Эггара хьалха де дезар фу дар аьлча, Іаьдало школан лаьрхІа хьахийца ахча школе хилча бакъахьа дар, вешта аьлча, госбанкерча цун чота тІа иллача. Ванкацара финансови операцеш леладергйолаш хьалха ше ваьггІача Іохоавича бакъахьа хетар сона школьни бухгалтер а. Мел аттача бар директораш из волча хана! Цу хана ахча а хулар школе, эшаш йола хІама хьаэца а йиш яр. ХІанз хІара школе шишша «бухгалтер» ва — ахча дац. Бухгалтераш ба — директораши завхозаши. ДукхагІа йола балха ха райОНО гонахьа кхесташ дІакхухь цар. Хьехархошта, техперсонала алапеш хьаэца гІерташ, тІехьа лелаш массехк ди ма дой цар цкъарчоа, тІаккха школьни боахама эшача хІаман «шей-кей» йоаккхалургъяцар-хьогІ, яхаш кхесташ кІираш доах, шоай керттера болх-декхар а дите. ЦІаккха а даьслац райОНО ков директорехи завхозехи. Царех саг лаха школе ваха а везац.

— Бухгалтер-м дика вар школе хилча. ВоагІа а воагІар, хІана аьлча, хьалха хинначарна тара яц таханара школаш. Шеръеннай цар масштабаш, дукхагІа хьаІайнад деша дагІа бераш а царга хьажжа — хьехархой а техперсонал а. ХІаьта а бухгалтера тела дезаргдола алапи а ма дий цхьаннахьара да дезаш.

— Цунна алапи тела таро корайоагІаргйоацаш цаІ школа яц, ше мукъа йитача. Тхоай бухгалтер а банке тхоай чот а хилча тхо-м дагІаргдацар Іаьдало хьахийцача ахчах тийша. Оаха-м оахош а хІама хьадергдар, банке ахча дІачу а ухийтаргдар.

— Наьсаре хинна эггара хьалхара школа дагайохийтар Іа сона (Крепосте хиннай из). Цига деша дагІача бераша деш хинна новраш, аьшкалаш, цар кхебеш хинна даьре хьоаса, кхыйола хІамаш наха эшаш а дика мах луш а хиннай. ХІаьта шоай столовен мел эша коартол, кабуц, морковка, хох а кхыдола баьцадаараш а шоаш кхедеш хиннад цар. Капитальни ремонтагара дІайиккхача кхыча гІулакха Іаьдалгара ахча дехаш хиннадац цу школо.

— Бераш-м массе хана а тІера да хІама хьадара, цар-м массе хана а ба къахьегамца сакъердам. ХІаьта а, цахаддаш вай книжкаш тІа а боагІабеш, кІаьдбу уж, къахьегамцара цар сакъердам а боабу. Цхьаькха а да. Шийн кулгашца хьадаь хІама наха накъадаргдолаш а пайдане а хилча мара сакъердам а хилац дешархочун къахьегамца. Дукха ха йоацаш лоаллаха уллача Черменерча (СОАССР) консервни заводаца договор а яь, цо хьаеннача материалех 1000 тарни яьшка еш да тха бераш. ЧІоагІа гІадбаха тІаийцад цар из гІулакх. Цох хьадоагІа ахча тхона накъадаргда школана эша хІама эца, нагахьа санна райОНО-с бокъо лой...

Аз яххача тайпара, хІама хьаде а хІаьта цох хетта бераща къахьегама говзалаш Іомае а йиш йолаш да тхо. Арендах лаьтта а техника а хьаэцаргьяр, дукха ха йоацаш шун газета тІа яьххача тайпара.

Лоацца аьлча, хІанзарча системо кІалйихьа дукха таронаш я тха школе. Кхыча школашка а хургъя-кх уж иштта.

— Аренда хьоаяь дика болх бир Іа. МалагІча хьисапе, мишта хьалхашка увт хьона школьни аренда (иштта аргда вай цох) цун таронаш, перспективаш, организационни оагІонаш? Мишта вІаштІехьдоаккхаргдар из гІулакх Іа Іайха?

— Аз тхьовра а аьлар из: совхоза директор а колхоза председатель а цу лаьттах Іаьдала пайда эца оттабаь нах ба. Іа фуннагІа дой а шоашта пайданегІа долчча тайпара мара цар из гІулакх дІа а дерзадергдац. Аз а ца дерзаде мегар цар когаметта се хилча. Цудухьа, совхоза директорагара школана лаьрхІа (нагахьа тІехьален лаьрхІа из эцаш дале) аз арендах лаьтта эцаргдацар.

— Цхьа къайле хила езаьх цу деша.

— Из яшха хала дац. Се из волча лаьтта деха вахача цунца сайн хургдола къамаьл ховш ва со хІанзехьа а. «Мел деза хьона?» — аргда цо. «Кхо гектар». «Из-м фуй... ДІаэца 30 гектар». «Из сов дукха хургда. Низ хургбац тха цунна доал де». «Ай дешархой производственни бригада еций шун? ДІаэца шекара свекла».

Хьажал мичахьа лест къамаьла бухь. Дешархой производственни бригадагахьа лестий? Иштта шийн хьашт долччара лаьтта дала а ца дала а, хІаьта нагахьа санна арендни договор оттайой дагадехача ханна из хоадае а бокъо йолаш ва лаьттан да. Цудухьа тхона кхыволча даь лаьтта деза. Вешта аьлча, тхона совхоза лаьтта дезац, Іаьдала дар мара. Іаьдало деннача лаьтта дай тхо тхоаш хургда. Вешта аьлча, юртсовето хьаденна лаьтта да аз дувцар. Из лой — тхачох аренда хургья. Ца лой совхозо тхо «дІакхоахкаргда».

Сона бакъахьа хетар из дош Назрановски райсовета цхьан сессе дийцача а из гІулакх цхьан кога тІа даьккхача а. Сов йола트рактораш, комбайнаш, кхыйола техника а царгара хьа а яьккха, (хьа а яьккха ях аз, кхыча тайпара цох дош хургдоацандаь) школашта хьаелча бакъахьа яр. Юридически Советий кара ма дий из цар хьадой.

Нагахьа санна парте, правительства тахан школан хьалхашка увттаду декхараш кхоачашхилар вайна дезе — хьа ца дича даргдоаца хІама хет тхона Акиев Мурада дувцар. Халкъа депутатий Советаш цІенхаштта юкъе ца йоале, меттахьа даргдац таханара школьни гІулакх.

М. ЗАНГИЕВ.

Закона проект ювцаш

Соахкара шу довча хана дерригача халкъа дувцаргдолаш кепатеха арахийцар «СССР-рча изобретательски балхах» долча Закона проект.

Вай мехкарча изобретательски гІулакха экономически, организационни, правовой хьалаш да цу тІа. «Изобретатели рационализатори» яхача журнала цу проекта яьча комментареш тІа белгалдоаккх, из проект СССР Министрий Совето кхозза тоаяь хилар. Из Закон мел доккха маІан долаш да гойт цу гІулакхо.

Карабулакерча химически реагентий заводе бокхкхача теркамца тІаийцар законопроект. Укх заводе изобретательски гІулакхаш во лелац. Иштта, тІеххьарча кхаь шера кхоъ белгтала технически решени яьй укхаза. Завода кулгалхошта юкъе виънега авторски свидетельстваш да, хІаьта, керттерча инженерага В. А. Жидковга кхоъ да уж.

Закона проекта тІа патенташ хьателара хьал а порядок а белгалъяккха еза. Пхийтта шера йолча юкъа хила йиш а йолаш, духхьал цхьа патент мара яц изобретени лораеш яр.

Патента да цхьа автор е бІарча предприяти хила йиш йолга чІоагІдаьд проекта тІа. Авторски предприятенеи из гІулакх цхьана леладе бокъо а лу цу тІа. Из авторашта чІоагІа эшаш да, хІана аьлча, изобретени ечул цкъаза халагІа хул из балха юкъейоалае. Боахама расчет дегІа а ена, промышленноста массе доакъошка дІакхаччалца иштта хургда из хьал.

Доккха маІан да цу законо луча бокъоний а льготий а: изобретателашта вахара фусамаш а пенсеш а лулга Іалашду цар. Изобретени кийчъеча хана, хьалха хинначул кІезигагІа алапи а доацаш, шийн балха тІара изобретатель мукъавалийта бокъо а лургъя законо. Халкъа боахама бокхкагІа лоархІам болча изобретеней авторашта вахара фусама моттиг а тІатохаргъя, Изобретенеш еш болча пенсионерашта а лоархІаме льготаш лургйоалаш я.

Карабулакерча заводе боккха теркам тІабохийт рационализаторий хьалашта. Иштта, цар яьча предложенех, хьинарегІа болча рационализаторашта материальни поощрени яра пункт оттаяьй коллективни договора тІа. ХІара новаторо а рационализаторо а даьчунга хьежжа. Цунна лургдола ахча, е оалаш ма хилара, кхойтталагІа алапи, дукхагІа тІанхетаргда, кхытайпа йола материальни а моральни стимулаш а белгалъяьхай.

1988 шера 24 саго дакъа лаьцар новаторски балха юкъе. 36 предложени еннай цар, царех 24 хІанзлехьа балха юкъейоалаяьй, юхейисараш юкъейоалае кийчъеш я. Еннача 6 предложене 29,2 эзар сома пайда баьб завода.

Хьинар чІоагІагІа дола рационализатораща — В. Н. Кузина, Е. И. Жидковас, А. Е. Павлова, кхычар изобретени яра уйла йоре бакъахьа дар. Сий долаш а пайдане а гІулакх да из.

А. СИНЧИНОВ.

Ленинградски область. Хьу юхаметтаоттаяр Тихвински хьун промышленни боахама керттерчарех цхьа декхар да. Хьу тедача моттигал дукха йоккхагІа я боахаме дуккхача а шерашка хьу дІайогІа еза моттиг. Тихвински хьун питомник вай ханара чІоаггІа механизированни предприяти я. Интенсивни технологегІа хьу хьалкхеяра селекционни болх бу цига.

СУРТА ТІА: хьун боахама ховха корсамаш хьалкхеяра йолча теплицех цаІ.

О. ПОРОХОВНИКОВА сурт ТАСС фотохроника.

ХАЛКЪА ПОЭТ ВОЛЧА

— Тоъал дукха ха я сона Озиев Салман бІарга ца гу. Кастта 85 шу дуз из ваь. Фу деш ва-хьогІ из хІанз? — аьлар аз Наьсаре баха аьнна массехк ди хьалха сайца новкъа баьннача новкъосташка.

Тха машен дІачуийрзар Дошлакъий - Юрта. Из юрт дуккхача хана денз дика революционни, къахьегама традицеш йолаш, уж лораеш, цар сийдеш я. Цу юртара хьабаьннаб дуккха а вай эггара хьалхара коммунисташ. Укхаза дуккхаза а хиннав Серго Орджоникидзе, С. М. Киров, Асланбек Шерипов, ГІапур Ахриев, Николай Гикало, Ной Буачидзе.

ХІанз а лакха лоаттаду шоай сий укх юрта бахача наха. Царна юкъе ба вай республике цІихеза механизатораш, хьайбаш леладераш, хьехархой. Цул совгІа, цу юрта вах дуккхача наха дуккхавезаш а лоархІаш а вола халкъа поэт Озиев Салман.

ЦІихезача революционера Албогачиев Ювсапа цІерагІча улица тІа я Дошлакъий-Юртара юкъера школа. Цу школа директор ва Озиев Салмана воІ — Султан. Дуккха а шераш да из укх школе болх беш вола. Шийн дас санна наха кхетам балара декхар оттадаьд цо а шийна хьалхашка.

Оаха машен юхасоцайича тхона гобир школера переменагІа арадаьннача бераша. Царех цхьаннега оаха хьаттар:

— Директор мичав шун?

— Укхаза ва. Оаха хьавех шоана, — аьлар массехк беро.

Иштта хилар тха йоазонхочун воІаца Озиев Султанаца вІашагІкхетар.

ХІаьта Султанаца цхьана даха лаьрхІар оаха цун да Озиев Салман вахача коа. Тхол хьалхадаьннача бераша дІахайтадарий а хац, геттара гІадваха, вела а къежаш, тхона духьалвера хІанз а нийса кеп йола, хьинарах воханза вола къонах — поэт а Іилманхо а Озиев ИсмаІалий Салман.

Деза хьаьший даь шийн кабинете чудаьхар тхо Імерзача фусамдас, Іоховшадир. Йоазонхочун балха мел еза, хиланза ярг мел йоаца хІама яр цу чу: йоазув ду истол, массехк гІанд, дуккхача книжкаех йизза латта стеллажаш. Цул совгІа, нагтахьа мара нийслуш доаца дуккха книжкаш дадар истола тІа, кора тІа. Гучох, оаха балхах ваьккхавар поэт. Цунна тешал деш дар цига истоле тІа доаржадаь даьда дуккха каьхаташ.

ХІаьта тха дегаш геттара гІоздоахаш хІама дар поэта болх беш волча кабинета биъэ пенаца хьалдада нохч-гІалгІай цІихезача йоазонхой портреташ: Беков ДордагІа Тембота, Мальсагов Кураза Зоврбика, Гойгов Сипсой Іаддал-Хьамида, Бадуев СаІида. Уж ба нохч-гІалгІай говзамеча литература ларда еллараш. КІеззига лохагІа дадар Озиев Ахьмада, Осмиев Хьамзата, Муталиев Хьажбикара, Базоркин Идриса, Зязиков Бахьаудина, Ведзижев Ахьмада, Ахматова Раисай, Чахкиев СаІида, Плиев Махьмад-СаІида, иштта кхыбарий сурташ.

Поэта кабинете полкашна къоастабаь латт вай сийлахьча баьччас В. И. Ленина язъьйча произведеней бизза гуллам. Царна уллув латт тайп-тайпара энциклопедеш, словараш, хІаьта стелладжий тархеш тІа — А. С. Пушкина, М. Ю. Лермонтова, Л. Н. Толстоя, И. А. Крылова, С. А. Есенина, В. В. Маяковске, Гамзатов Расула, Кешоков Алима, Кулиев Кайсына, Кугультинов Давида, Хемингуэй Эрнеста сочиненеш.

ХІаьта къаьсттача моттиге латтар вай республика йоазонхой произведенеш. Царна юкъе дукха доккха деце а, дикка лоархІаме дакъа дІалоац тха безамерча фусамдас яздаьча стихай а поэмай а сборникаша. Вайна махарра, царех массехк кепатеха арадаьннад эрсий меттала а.

Тхо тоъал дукха даьгІар Озиев Салмана кабинете. Оаха дукха дийцар мишта, малагІа аьттув болаш чакхдаьлар цунна дІадаха 1988 шу, сенах, фу яздеш ва из хІанз, малагІа произведенеш язъе дага ва из хІанзчул тІехьагІа.

Цул совгІа, каст-каста тха къамаьл юха а тІадерзар тахан вай республика къахьегамхоша перестройка яра гІулакхаш мел аьттув болаш дІахьош да къоастадара, уж чоалхане декхараш махулла дикагІа кхоачашдара лаьрхІад цо ше а, хІаьта ерригача республика йоазонхой организацес бьча а, беш болча а балха.

Юххера а Озиев Салмана хьалхашка аз оттадаь хаттар иштта дар: мел доккха новкъостал хилар хьона, дуккхача хана денз эрсий а, советски а йоазонхой кхоллам хьайна башха-дика бовзаш хиларах?

Цу хаттара жоп луш Озиев Салмана иштта дийцар сога:

— 1915-ча шера Наьсаречра Горски оалаш хиннача школе аз дешача хана оаха Іомабора тайп-тайпарча эрсий йоазонхой кхоллам. Александр Сергеевич Пушкин массанена дукха везавелар. Тха дешара книжка тІа кепатеха яр цун массехк стихотворени. Царна юкъе яр «Хи чу вахар» яхар а. Дагахьа Іомайора оаха из. Иъ стопа йолча хореяца язъяь я из стихотворени. Стиха из боарам геттара чІоагІа дукха безабелар сона. Кхыметтел деша водаш гІа боахача хана а цу стиха ритмаца ког ловза безам боагІар са. Школен дикка гаьна вахаш вола со хІара дийнахьа массехк километр гІаш никъ бе безаш хулар. Из стихотворени а ешаш ухар со цу бІаьхача новкъа.

Иштта аз дагахьа ешар Михаил Юрьевич Лермонтова «Тирка совгІаташ» яхаш йола цу боарамца язъяь стих а. Хорея боарамагІа язъяь стихаш сона езаелар. Вайнаьха меттала долча дешай дукхагІа долча даькъе тохар хьалхарча деша тІа хилар бахьан долаш кхетаде ваьлар со из боарам вайнаьха стихаш язъеш а мегаргболга. Цудухьа сай хьалхара стихаш а поэмаш а цу боарамца язйир аз. Поэтаца Озиев Ахьмада а боарамагІа стихаш язъяр мотадир аз. Аз яьхар хьал а лаьца, язйир цо «Октябрь тІахийцар» яха стихотворени, хІаьта дІахо «БІаьсти», «Испанега» яхараш.

Журналиста блокнота тІара

Иштта цу хана йиъ стопа йолча хорейца язде болабелар кхыбола поэташ а.

ДагадоагІа сона, Нохч-ГІалгІайчен йоазонхой пхелагІча съезде къамаьл деш, ше а цу боарамагІа дукха стихаш язъяь яле а, из боарам аз юкъе боалабарах цІихезача поэта Муталиев Хьажбикара се бехке вар. Иштта гІалгІай литературана юкъе бера пушкински хорейски боарам.

Цул совгІа, боккхача лоархІаме хилар са говзал дегІайоалаяра XIX-ча бІаьшерерча кхыча поэтий а кхоллам, масала, Лермонтова, Некрасова, Никитина, Тютчева, Крылова язъяь произведенеш.

Эрсий литературо са кхоллама мел доккха новкъостал даьд дувцача метте массехк дош ца аьлча далац И. С. Тургенева кхолламах лаьца а. Из прозаик хиннав, со поэт ва. Хетадела тарлу фу пайда эцаргбар аз цун кхолламах, аьнна. Из дош дашха хала дац. Тургенева лоацца дувцараш дешаш, цун кхыйола произведенеш йовзаш аз кхетадора мел чІоагІа уйла еш, дукха болх беш хиннаб классикаша уж яздеча хана.

1923-ча шера май бетта «Сердало» газета тІа къаьсттача листа тІа вІашдухьал а оттадеш Іарбий, эрсий, гІалгІай алфавит арадаьлча, эрсий а Іарбий а дешар-йоазув ховча аз сиха Іомадир гІалгІай алфавит. ШоллагІча дийнахьа «Сердало» тІа сай тайпан цІи кІала а язъяь, аз бахьийтар «Массаболча къаьнача а къонача а гІалгІашка» яха наьна мотт Іомабара бола тІахьехам. 1923-ча шера № 4 йолча «Сердало» газета тІа арабаьлар из. Цу тІахьехама дІахододар санна а йолаш «ТІергамхо» аьнна автор а вилла, «Деша, деша, кхы а деша!» яха Ленина васкет кхоачашдара тІахьехаш йола са стихотворени араяьккхар газето. ГІалгІай меттала эггара хьалха кепайоазоно араяьккха стих яр из. Со чІоагІа кхерар из стихотворени араяллийта. Халкъо из тІа ца эцар кхерар. ГІалгІай поэзе эггара хьалха баьккха гІа ма-барий из. ЧІоагІа бехктокхаме а бар аз баьккха гІа.

Цунна кепатохале эггара хьалха сай стих аз гойтар сайна уллув ваьхача Озиев Ахьмадага. ТІакІалтІайоахаш, дукха Іомаяьчул тІехьагІа мара мегаргъя, аьнна аланзар цо цунах. Цул тІехьагІа БуротІа а ваха аз из дІахьеккхар Беков Темботага. Из сона вайзавар 1923-ча шера гІалгІай меттала хьеха Іомавалар духьа хьалхарча курсашка деша вахача цига хьехаш хиларах. Дукха а везаш, тешар со цунах. Са стихага дика хьежачул тІехьагІа цо аьлар укх тайпара дешаш: «Хьалхара гІа боаккхача хана хала хул зІамигача бера. Іо а лег из, юха а хьеж, бакъда, тІехьагІа, низ белча, цун борал кхыча тайпара дерз. Вай литература къона да, хІанз а низ беннабац цунна. ХІаьта а со теш кхыча къамий литературана юкъе цо шийна йоагІаш йола моттиг хьалоацаргхиларах. Кепатоха мегаргъя хьа стих».

Кхетадир аз сай стих йоаггІача бесса ца хилар. Цунга аьлар аз: «Эшац кепатоха. Нах беларгба цох».

Сай стих а йица цІавахар со. Цхьа ха яьлча юха а Владикавказе вахача, цІаькха а чувахар со Беков Тембот волча. Аз зийра цунна уллув вагІа цхьа эрсий зІамига саг. Со редакце чуваьлча, ше ха яха вале а, нийсса ура а этте, кулг кховдадора сога Тембота. Иштта хилар цу дийнахьа а. ТІаккха сон эрсий зІамига саги дІа-са вовзийтар цо. Из мукъагІа хиннавар эрсий советски йоазонхо Владимир Петрович Ставский. Кастта, сона вІалла дага а доацаш, шоай къамаьла со а юкъеэзар цар. Цар дийцар дар гІалгІай къонача литературах, кхувш боагІача йоазонхошта де дезача новкъосталах, къаман йоазонхой кадраш чІоагІа эшаш хиларах. Цигга Тембота Ставскега дийцар аз язъяьча стихаех, уж стихотворенеш аз кепаца тохийтарах. Вела а къежа, В. Ставске сога аьлар: «Хьамсара новкъост, хьо кхера везац. Кхетаде а хала да сона, мишта беларгба нах шийн литература дІаьхий де гІертачох. ГІалгІай стихотворенеш язъяра пионер мавий хьо. Кхера а ца кхераш, майрра хьай наькъ тІа вала веза. Іа-м кхыбараш а баха беза цу наькъ тІа».

ТІаккха, укккхазарен-укккхазарен тоайича дика хургдар-кх аьнна, аз таржам а даь шийга дІаенна са стихаш юха хьаелар цо сога. Цул тІехьагІа а дукха хьехараш дир сона эрсий йоазонхочо. Цо цига даьккхача кІира кхы а шозза вІашагІкхетар хилар са В. П. Ставскеца. Цо даьча хьехарех са дог тийшар сай дерригa вахар литература дувза дезарах, кхыйола уйлаш керта чура дІа а кховсаш.

1928-ча шера «Литературай посте» яхача № 9 йолча журнала тІа В. П. Ставске яздир: «1924-ча шера новкъост Озиева язйир стих, гІалгІай меттала язъяь хьалхара стих яр из. Бакъда, авторо из кепатохийтанзар, шийх нах белар кхераш».

Ала деза, са стихотворени гІалгІай меттала язъьйчарех эггара хьалхаръяр хиннаяле а, из хьалхле аз дІалу сай хьехархо хиннача, 1924 шера эрсий метталара «Интернационал» гІалгІай меттала а яьккха кепатехача, тхона воккха хьехамча хиннача Беков ДордагІа Тембота. Тембот ше йоккха талант йола поэт хиннилга къайле йолаш хІама дац.

Укхаза ца хьоадича Іелац со се Ленинах язде волавалярах лаьца а. Сона эггара езагІа йола тема я Ленинах яздар. Цун произведенеш сона яйзар из сийдола баьчча дийна волча ханне а. Сийлахь-воккха Ленин дег чу вижар сона. Ленин веннача дийнахьа пхьегІа тІа вІашагІкхийттача дуккхача тхоай юртарча къоаной бІаргех Іонхача хих баь хинна ша духьала латт сона хІанз а. Мел хало тІаоттарах ца дийлха къоаной бІаргаш цу дийнахьа лешаш дар. Москвера радио чу гІолла баь из во хоам тхоай юрта Наьсарен-Вокзалера бенар со се вар.

1933-ча шера Москве РСФСР Наркомпросе ваха волаш Надежда Константиновна Крупскаяйца къамаьл деш сона кхы а дикагІа хайра вай — лоамарой хьашташ В. И. Ленина мел дагадоахкаш хиннад.

...Иштта безамерча къамаьлах денна тхо доахкаш, вІалла мишта яхар а ца ховш, дІаяхар ха, Імерзача фусам-дас дувцача къамаьло бокъонца дІалальцаяр тха уйла. Цун къамаьл юкъагІдаккха а, цох дІакъаста а вІалла безам багІацар. ХІаьта хьалхе а Озиев Салмана воІо — Султана аларах тхона ховш дар цу дийнахьа сайрийна 6 сахьат даьлча цунга хьежаш дукха нах болга, из цига ваха кийчвала везаш волга. Уж бар Наьсарерча цхьан школе деша дагІаш дола бераши цар хьехархойи. Каст-каста хул цІихезача поэта районерча кагирхошца а къахьегамхошца а вІашагІкхетараш. ХІаьта оаха а лаьрхІар цунца цига даха.

Дог айденна, массехк шера къонвенна вар поэт цу дийнахьа къоначарца вІашагІкхетарах. ХІаьта цигача мел хиннача нахаца цхьана тхона а чІоагІа хозахетар хІанз а низах къастанза, кадай, сийрда хьаькъал, цІена дог долаш, наха махулла пайдане хила гІерташ из хиларах. Кхычар санна оаха а доккхал дора Озиев ИсмаІалий Салман санна бола эздий нах вай лаьттан тІа бахаш хиларах.

Абу МАЛЬСАГОВ.

КУЛЬТУРА КХУВРЧ

ХIара саго ираз тайп-тайпара кхетаду. Цхьаннена ираз хет рузкъа долаш хиларах. Вокханна ираз хет ший дезалах, уж Iалашбарах. Цхьабараша кхыча тайпара кхетаду ираз. Нахаца Iимерза, гIулакхаца хиларах, нах безаш хиларах ираз хет царна.

Царех ва Наьсар - Кертерча культура ЦIен директор Арсельгов Йоакъап.

Городе Саратове педагогически институт йистеяьккхачул тIехьагIа Йоакъап хьожавир Назрановски городской профессионально - технически училище. Цо цига болх бир «Электроинструмент» завода болхлой кийчбеш. Дешархощца товш а царна везаш а вар хьехархо. Цига болх баьча шерашка цунна хетар, сай моттиге ва-кх со, аьнна.

Миччахьа ше вале а, ше деш дола пайдане хIама бехктокхаме, дег тIара, безамца деш ва Йоакъап. Къаьстта, кагирхошцара болх шолхазза бехктокхаме хеташ хилар хьахьокх цун гIулакхаша.

— Кагийчарцара гIулакх къаьстта теркаме хила деза, — йоах цо.—Уж вай кхоане я. Цар идейни а культурни а кхетам вайгара ба. Лоацца аьлча, вай тIехьенна бола хьокхам вай да.

Бакълув Йоакъап. Из ала бокъо йолаш ба цун вахара никъ а. Из хьокхаме ба.

Хьехархочуни культура болхлочуни професси вIаши гарга я. Цу тIа гIолла 1979 шера из Наьсар-Кертерча культура ЦIен директоралла вахийтар. Назрановски районе цу хана боаггIача боарамагIа болх беш цхьа культура ЦIа дацар. Цудухьа, чуессар Йоакъапа дика уйла — юрта культура кхуврча болх хьалъайбе.

Директор вена хьаэттача, культура ЦIенна лаьрхIа кхыметтел Iотеха бIоагIа а бацар юрта. Яьссача моттиге дIаболабе безаш бар болх. Истол доацаш, яьшка тIа яздеш, дахчан гударгаш тIа дагIар тхо, — яхаш дувц хIанз директора.

— Из-м хало а яцар, хала дар коллектив вIашагIйолла а юрта баха нах культура ЦIенна тIаувза а. Цига дар Йоакъапа уйла е езаш дукха хIамаш. Ца ховш даьннача дешо а толхадерг-дар деррига гIулакх.

Юрта бахача, лоархIаме болча боккхийча нахаца дага а вувлаш, дувцар цо къаман культура лоархIамах.

Иштта, денгара денга бахача наха юкъе идейни кхетам балара баьча балхо боккха пайда белар.

Юрта культура болх миштa бе беза хьехаш дола литература Iалашдир цо.

Дика кхетадора Арсельгова культура ЦIен директор хила атта доацилга. Художественни самодеятельность, тайп-тайпара кружокаш, кхыбола культура болх вIашагIболларал совгIа, культура ЦIен болхлой юрта бахача наха юкъе идейно-политически, интернациональни, атеистически кхетам бала ховш а шоай кхетам лакха болаш а хила беза. Из дар цунна эггара халагIа дар. Вешта, цхьацца говзал йолаш-м: пандар лакха, халха бала, стих еша ховш юрта дуккха кагий нах а мехкарий а ба.

ЦIенгара цIенга а увтташ цхьацца говзал йолаш бараш гучабахарал совгIа даьшкара уж культура ЦIен беча балха дакъа лаца бехаш, предприятешкара, организацешкара кагирхой культурни балха юкъе а увзаш вIашагIъеллар художественни самодеятельность. ДIадувцаш мо дацар гIулакх. Из массадар дIадаьлча, культура. ЦIен сий дар доаггIача бесса лакхде дезаш. Бахача наха дIахайта а дезар, культура ЦIенах шоашта пайда мара хургбоацилга.

Дикка уйла а яь, оттадаьча гIулакхашта юкъе эггара хьалха дар, наха юкъе дIабахьа безача кхетама балха дешаш. Цул тIехьагIа Йоакъапа лаьрхIар маьхагIа цхьайца говзалаш Iомаю кружокаш вIашагIйохка. Уж яр: хIамаш тега, столярни балха кружокаш. Ткъаь пхиъ — ткъаь ялх саг чу а воагIаш, кIирагIа кхозза занятеш а йолаш, дIаболабир цар болх. Цу кружоке Iомаенна 138 кхалсагах дика специалисташ хиннаб. Иштта столяраш а ба. Дийша баьннараштa удостоверенеш дIател, уж говзал йолаш хилар гойташ.

Бахача наха кхетаду, культура ЦIенца бувзам пелабечар ха зехьа ца йоаелга, цар шоашта а наха а пайда белга. Цул совгIа, кагийча наха мукъа ха пайдане дIахьолга а. Из дар директора керттера хIама. Наьха безам, тешам культура ЦIен тIабахачул тIехьагIа аттагIа хилар болх дIабахьа.

Арсельгова хьийга къа дайнадац. Таханарча дийнахьа районе сийнца йовзаш хиларал совгIа, Наьсар-Керторча культура ЦIен коллектив республике, цул арахьа, кхыметтел доазон дехьа а йовзаш я.

Культура ЦIен коллективо интернациональни балха хьакъехьа боккха болх бу. Иштта, Къулбаседа ХIирийчен районашца бувзам лелабу. Шоай концертни программа а нийца, уж баха хиннаб Ольгинская, Куртат, Карца, Тарское, Октябрьское яхача юрташка. Цу юрташкара самодеятельни артисташ а хиннаб Назрановски районе баьхка. Хьаьший тIаэцаш доккха цIей долаш санна, концертни программа эргайоаккхаш, дег тIарча безамца кийчо еш хул культура ЦIен болхлой, юрта баха нах, школа, совхозера, предприятешкара нах. Цо таро лу шин юкъера вошал, доттагIал чIоагIде. Из лоархIаме гIулакх да.

Цу коллективо хIара шера дезду Тутаева Эсета цIерагIча улица цIей. Цига а хул юрта баьхка хьаьший.

Художественни самодеятельноста коллектив кхыча районе, республике, кхыметтел доазон дехьа йодаш цхьанна дас-нанас соцаваьвац ший дезалхо, хIана аьлча царна дика хов, директоро хIаравар лораверговолга. ХIаране сий цунна деза долга.

Вай даьша оалаш хинна дош да «хозача дешо боккха лоам бошабаьб», яхаш, хIаьта сога хьаьттача хозача дешаца хьокха хоза гIулакх а хила деза. Из шакхе а Йоакъапаца долаш да.

Т. МАЛЬСАГОВА.

Къона говзанчаш

Геттара сиха дегIайоагIача вай ханарча технике гучадоалача хIара нердачо конструктора, дизайнера хьалхашка оттаду керда декхараш. Дизайн — из саго беча балха лостам ба, цо хьахьокх цун гонахьарча Iаламцара бувзам. Бера конструкторски безам лакхбу цо. Бера уйлаш кхийнача сага санна дукха мичча хул. Цудухьа бера боккха Iоткъам бац дIаяхача хана Iоаьлча опыто. Из бахьан долаш къаьстта дикагIа, пайданегIа хул бера технически творчества заняти.

Дизайн вай хана дегIаахара историе дешашта хетаяь яр къонача техникий городской станце электронни автоматика кружокийн радиотехнически кружокийн методически объединене заседани.

Боккха чулоацам болаш дар Грозненски радиотехнически завода керттерча инженера Лазебник Александр Львовича цига даь къамаьл. Цо дийцар кружоковций технически эстетика боарам лакхбара хьакъехьа. ВIашагIкхийттачар анализ йир кружковцаша яьча дуккхача радиоприборийн приспособленейн боарама. Массаза а хилац хIанзарча дизайно дIадехараша ма яххара кружокашка кийчъяь чоалхане радиоаппаратура, хIана аьлча дизайн кIезига йовз кружоковцашта, кхыметтел кружокий кулгалхошта а.

Хургвола конструктор кружоковец хила веза шийн изделий хьахьокха, из технически язъе, кийчъе, из хIамана юкъе йолла ховш, цаI йола фирменни стиль оттае ховш.

Безаме дар бытовой радиоэлектроника .. дегIаахара перспективни лостамех йола ансамбль хьахилар довзар.

Кружоковцашта керда формаш лехача дуккха а де хIама да. Къонача техникашта укхаза дукхагIа перспективни хургдар йоккхача производства функцеш кердаяха а ца гIерташ шоай никъ лахар. Къонача кружоковцашта шоай низ тIабахийта шортта моттигаш я: къорен бIарга са дайначен наха йола локатараш, «радионаьня» хьаеча, предприяте рационализаторски балха юкъе дакъа доацача.

Даймехкен доазол дехьарчен радиоэлектронни промышленноста дуккхача образецашка дIахьекхар саг Iилма - технически прогресс дегIаахара а цунна гонахьарча Iалама а боарамах тийша хилар санна дола дизайн дегIаахара закономерность.

ВIашагIкхетар чакхдоалаш кружокий кулгалхошта ейзар дукха ха йоацаш мара конструкторски кооперативни болам дIаболабанза йола дегIаахара принципаш.

В. ПАРХОМЕНКО,
къонача техникий Грозненски городской станце отдела заведующи.

СУРТА ТIА: къонача техникий городской станце радиотехнически кружоке радиоустройстваш сихха вIашагIйохкара конкурс.

А. КОСТЮКА сурт.

Ю. Чахкиев

Безама чов

Дукха байнаб кхалнах
бIарга,
Безараш а кIезига
хиннабац.
Бакъда, хьо мо дега гарга
Царех цхьаккхе сона
хиннаяц.
Сай хьоцара безам бувца
Аз мичара дешаш
лохаргда?!
Хьоца нийсъе, хьоца хувца
Сона малагI кхыяр
короргья?
Теша е ца теша, езар,
Аз дувцачох — из хьа
лоIам ба.
Тигац дего къаста хьоцар,
Гом са баьсса ше
дIалелаш ба.
Iа сох дог ма
кхоардаделахь,
Сайх хьо ца яшилга сона
хов.
Яйзай сона хьо балийна,
Ерзаргйий-теш са безама
чов?
Даха дIаьхлой,
вай къалургда,
ХIаьта хьона дагадоха
мег:
Хье цкъа езаш со
хинналга,
Халахь: со-м хьо йиц ца
луш ва-кх лерг.
Алал сога, дукха езар,
ХIана дийр Iа са керара
дог?
ХIана баьккхар сона
селлар
ЦIаккха хьалваргвоаца
гIайгIан кIоаг?

ВЕТЕРАНАЩЦА ВIАШАГIКХЕТАР

Укх деношка Советски Эскара эасарий ЦIагIа хилар тIемен къахьегамен ветеранаща КПСС Грозненски горкома хьалхара секретарь В. А. Куценкон горисполкома председатель В. М. Шамардини вIашагIкхетар. Города кулгалхоша гулбеннараштa дийцар парте XXVII съезда а XIX Ерригсоюзни партийни конференце а решенеш кхоачашъеш городе беча балхах, город социально-экономически дегIайоалаяра проблемех. Белгалдаьккхар, дIахо йодача хана кхы а шерагIа города общественни вахара, кагирхошта кхетам луча юкъе дакъалоацаш ветеранаш хила безилга.

Гулбеннараша тийнача дуккхача хаттараштa жоп делар В. А. Куценкоси В. М. Шамардинеи. Ветеранашта дукхагIа хьашт долаш дар город тоаяра, хозъяра, транспорта балхах, торговлех дола, ветеранаш чуIеча цIеношца, телефонашца, кхачан продукташца Iалашбара дешаш.

Халкъа кхоллам

ДЕХКЕВАЬННА ФУСАМДА

ГIалгIаша бусалба ди тIаийцачул тIехьагIа хиннад ер хIама. Геттара ши-ше дукхагIа дешийта а гIерташ, мовлаташ дешийтад цу хана.

Наха а ма дешийтий, аьнна, мовлат дешийта лаьрхIад цхьа мискка вахаш волча саго. Халла дулх Iалаш а даь, из кхехкаде дIатIа а оттадаь, шоашта уллув вахаш вола молла хьавоалаваь цIагIа Iо а хоаваь, «жи сесаг Iа хьалтIамаш елахь, аз кхы а цхьа-ши саг хьавехаргва вайна», аьнна цIагIара араваьннав мар.

ХьалтIамаш е дIаэттай сесаг. Цхьа ха яьннача гIолла, мар юхачува хьевелча, молла шийгахьа лекха бIаргаш зийначa сесаго аьннад: «Молла вай шиъ хIанз халхадаьлча бакъахьа да».

— Из геттара дика гIулакх да, со се а вагIар цхьацца хIама дагадеха, — аьннад молла. — Бакъда со халхавоалалургвоацаш астагIа ва. Хьо гон тIа массаза кхоач аз пIелг тохаргба, хьо халха яла.

ЮкъагIа йиса хьалтIамашш, халхаювлаш сесаги, пIелг бетташ, гон тIа го а баьккха, вагIаш моллен а волаш, вена чукхаьчав нах боалабеш воагIа фусамда.

— Эъ, ер фуд, ванагI, — аьннад укхо цу дерригнех цец а ваьнна.

— Ер даьра да хьона бIаргагур, — аьннад кIалвагIача молла.

— Сона гучча беса дале, хьо моллен ер сесаги-м дац; — аьннад шийна мовлат деша дагадохарах а дехке ваьннача фусамдас.

СО ХIАНА КХЕСТАВАЙТАВ IА?

МоцагIа дахаш-лелаш цхьа мари сесаги хиннад, йоах. ВIаши каст-каста довнаш дувлаш, цатоамаш хулаш хиннад царна юкъе.

Довнаш а халахетараш а кIорда а даь, ха йоаккхаргйолаш цхьаннахьа дIаваха лаьрхIад маро. «Вайна напагIа лаха вода со», аьнна бахьан а даьккха араваьннав из.

Сесага хайта лоархIаваьвац из ше мичахьа вода, цига тIехьа а ена, цо шоашта юкъера юкъ-моттиг наха дIайовзийтар кхераш. Амма, шийн вешийга хайта хиннад укхо ше хургвола моттиг.

Лоалахарча юрта а ваха, шийна цхьа болх а лаха, из беш ер воаллаш тоъал а ха яьннача гIолла тIехьа саг венав укханна, хьа сесаг кхелхай, цIава веза хьо, аьнна. Из цIаккха а лергийн-хьогI, аьнна хеташ хинна ер-м башха цу хоамах тешаш а хиннавац. ХIаьта а фуд хьажа со, аьнна цIавахав из.

Ков дизза гулбенна нах а, багIаш моллаш а хиннаб коа ваха ер цIаккхаьчача.

— Даьллахь ма хьашт доацар хилар укханах, фусамнана дIаялар доккха хатар ма дий,—яхаш духьалъухаш хиннаб укханна коара нах.

Бакъда мар-м хIаьта а дагахьа тешаш хиннавац. Цун лер шийна ца хазарах кIезиг-дукха шекваьннав из тIехьагIо.

Дахар-денар хаьтта баьлча, коа багIача моллаша аьнпад: «Вахача моттиге цхьацца хIама хул е вIалла из ца хуле а, мар кънинтIера ца ваьлча сесаг ялсмала яха йиш яц, йоах жайно, дIачу а ваха хьай сесага кънинтIеравала веза хьо».

— Из-м хала болх бац, варгва кънинтIера а, аьннад маро.

Ваха ер цIагIа дIачуваьлча, цIен дIоаххал хьалйилла уллаш сесаг а хиннай, гонахьа белхаш багIаш истий а хиннаб.

IотIахьежаш латташ цхьа юкъ а яьккха, тховнагахьа хьал а хьежа, аьннад йоах мара: «Ва веза Даьла, ер хьайна иштта дIасоцае моггаше а, укх кховзткъа шера со хIана кхеставайтав Iа укханга».

800 грамм хула ер лимон лимона га еннаяр диъ шу (сурта тIа) хьалкхеяьй Калининградерча преподавательа Г. М. Калиниченко цIагIа. Галина Михайловнана хьалха совгIата. ДIадахача шера цхьа лимон летаяр цох гIаьххьача боараме. Укх шера кхоъ летай, царна юкъе ер йоккха яр а йолаш. Га хIанз а зиза тохаш я. Кхы а боккха сом лата мег цох.

В. МАНАНИНА сурт

(ТАСС фотохроника).

ГIулакхаш мишта ду шоана

ПЕРСПЕКТИВАШ ЙОККХИЙ Я

«Чечингобувьбыт» объединене чуйоагIа «Элегант» яха ателье болх бе йолаенна пхелагIа бутт мара бац. ХIанз а дика дегIаена еце а. вай республике бахаш болча наха юкъе цIихеза я цун коллектив. Ателье еча продукце дикалга хьежжа ду цунна сий.

Индивидуальни заказех иккаш а туфлеш а кхыбола кога гIирс а беш я «Элегант». Цу тайпарча вай республикерча кхыча ательешта юкъе шийн белгалонаш я цун. Кхычахьа санна доацаш, 40 гаргга моделех бу укхаза кога гIирс. Ала деза уж моделеш эггара кердаьннача-рех йолга. Нагахьа, цу моделешта заказчик раьза ца хилча, шийна бакъахьа хетача тайпара заказ де йиш я цун. Цхьабакъда, цу моделешта раьза воацаш саг нийслой тамаш я, хIана аьлча — Iалаьмате хоза а модана тIехьа ца юсаш а я уж.

Ателье коллективе чувоагIаш пхийтта болхло мара вац. Цудухьа, таханарча дийнахьа заказ де безам мел болчарна сихха гIулакх де вIаштIехьдалац цун. «Элеганта» заведующи волча Саидов Саида Хож-Ахьмада иштта дувц шоай коллектива балхах:

— Тха ательерча болхлоша боккха теркам тIабохийт шоай продукце дикала. Цудухьа заказчикаш раьза хул оаха еш йолча иккашта, туфлешта, босоножкашта. Амма, дикагIа йола материалаш а говзал лакха йола мастераш а тоъаш ца хилар Iаткъаш да тха балха. Из хьал тоадара къона болхлой Iомабеш да тхо ателье. Кхычахьара специалисташ хьанйбечул, тхоай болхлой кадраш хьалкхейнча бакъахьа хет тхона. Эшаш йолча материалашца Iалашдича, мастераш кийчбича дуккха аттагIа хургда тхона наха гIулакх де. ХIаьта хIанзарчоа, заказ де, аьнна дIаязбаьрий аргIа йоккха я.

«Элегант» дегIайоагIаш латт. Укх январь бетта 9400 сома наха гIулакхаш де декхар тIанийцад коллективо. Уж гIулакхаш дарал совгIа, брака никъ бехка, аьнна, чIоагIо яьй болхлоша. Балха юкъе керда методаш йоалаярах а лакха говзал йолаш специалисташ укхаза хиларах а тIанийцар кхоачашде вIаштIехьдаргда «Элеганта» коллектива. Уж кхоачашде низ болаш ба эггара лакхера квалификаци йола мастераш — Г. Шальнев, Р. Хачатурян, заготовщикаш А. Рудзская, Т. Крылова, В. Сорокина, кхыбола болхлой.

Вай мехка еш йолча перестройко дIадеххача тайпара хьинаре къахьегаш нах ба укх ательера бараш. «Элеганта» кулгалхочунга дIахо фу де лаьрхIа да шо, дегIаахара перспективаш миштий шун, аьнна, хьаттача «Из къайла лоаттаду оаха», аьнна бегаш бир цо. Цхьабакъда, хьагучох коллектива хьалхашка йоккхий перспективаш я.

Ч. МАНОЛИС.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ХОЗА ХIАМА — ДЕГАГIОЗ

ГIалакхаш, чIовгаш, гIозараш, брошкаш, запонкаш, декоративни браслеташ — уж ерргa дошох яь изделеш хоза, йоккхача говзалца, тайп - тайпара ювелирни приемаш юкъе а кхувлаш хьаяь я. Уж ювелирни изделеш йохкаш я «Алмаз» яхача тика тIа. Дувла тха тика тIа, шо раьза хургдолаш хIамаш эцаргья оаш!

Ювелирторг.

ТЕЛЕВИДЕНИ

26 ЯНВАРЬ
ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.

8.35 — «Вальнины паруса» яха бераштa дола фильм.

9.45 — «Буду счастлива, если...» яха документальни фильм.

10.45, 15.30, 16.10 — «Кердадараш».

10.55 — Берий сахьат.

11.55 — Дунен халкъий кхоллам. Инде музыкальни инструментий выставка.

15.45 — «Живет лесная сказка» яха Тюменера передача.

16.15 — «Игра», «Храбрый пастушок», «Где искать сон?» яхача мультфильмай премьера.

16.45 — «...Яхайтта шу даланза а боккхагIа а».

17.30 — «Iаьдал — Советашка».

18.00 — «Импульс: инициатива, предприимчивость, прибыль — резервы экономики Украины» яха передача.

18.45 — «Тахан дунен тIа».

19.00 — Политически сурт. Раджив Ганди.

19.30 — «Позици». Перестройкен интеллигенции.

21.00 — «Ха».

21.40 — Перестройка прожектор.

21.50 — «Музыка эфире». Перерыве (22.50) — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.

8.15 — «Томмазо Кампанелла». Iилма - довзийтара фильм.

8.35, 9.35 — Н. А. Некрасов. «Размышления у парадного подъезда» яха стихотворени. 7-гIа класс.

9.05 — Испански мотт. Iомабу 1-ра шу.

10.05 — ПТУ дешархошта. Общи биологи. Микроэволюци.

10.35, 11.40 — Биологи. 7-гIа класс.

11.00 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.

11.30 — «Экспромт». Документальни фильм.

12.05 — «За все заплачено» яха художественни фильм. 3-гIа сери.

13.25 — «Кердадараш».

13.30 — Хьасташ.

14.00 — «Белый табун» яхеи «Там, где течет Самарга...» яхеи документальни фильмаш.

17.00 — Передачай программа.

17.05 — А. П. Чехов. «Шведски цIилеторг». Художественни фильм. (1954 шу).

18.05 — «Кердадараш» (гIалгIай меттала).

18.10 — Фильм-реклама.

18.15 — «Нохч-ГIалгIайче».

18.30 — «ХIара письмон — терко».

19.00 — Арендни подряд: проблемаши решенеши (гIалгIай меттала). (Прямой передача).

20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «ЦIаьрмата вIаьхий саг».

20.15 — К. Дебюсси. Ре минор фортепианони виолончелаи йола соната.

20.30 — «Фестивальни экран». Программаш — Львове хиннача кагирхой программий VIII Ерригсоюзни фестивала лауреаташ. «Полет на воздушном шаре» яха программа.

21.00 — «Ха».

21.40 — Перестройка прожектор.

21.55 — «Мурат Полонкоев. Штрихи к портрету художника» яха передача.

22.15 — «Угол зрения» яха передача.

27 ЯНВАРЬ
ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.

8.35 — «Что на что похоже», «Ох и Ах идут в поход», «О маленькой Кассе и большом волке» яха мультфильмаш.

9.05 — «Чтобы понять...» яха В. В. Куйбышева вахархи цо баьча балхахи дола документальни фильм.

10.10 — Хори тхои. Берий хорий телевизионни конкурс.

10.55, 15.30, 17.00 — «Кердадараш».

11.05 — Шера ханаш. Январь.

15.45 — «Происшествие на улице Палани» яха бераштa дола фильм. (ВНР).

17.05 — Виолончель дIалокх А. Корчагина.

17.15 — «Массанена йола спорт». 5-гIа передача.

17.30 — Iилма: теори, эксперимент, практика.

18.15 — «О тех, кто помнит» яха документальни фильм.

18.45 — «Тахан дунен тIа».

19.00 — «Интерсигнал».

19.30 — «Кинопанорама».

21.00 — «Ха».

21.40 — Хоржамашта накъадолхаш.

21.50 — «Это было, было...» яха передача.

22.05 — «Декхараш вай». Цхьа шу даьлча.

22.55 — «Взгляд» яха передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Хьанна еза ганз?», Iилма-довзийтара фильм.

8.35, 9.35 — Географи. 8-гIа класс.

9.05 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.

10.05 — «Вай беш».

10.35, 11.35 — Музыка. 6-гIа класс. М. И. Глинка: «Вальс-фантазия».

11.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.

12.05 — «Шведски цIилеторг» художественни фильм.

13.00 — Ритмически гимнастика.

13.30, 00.05 — «Кердадараш».

13.35 — Халкъа инструментий оазаш.

14.05 — Йоазонхо ваь 110 шу дузаш. «Павел Петрович Бажов». Фильм-воспоминание яха документальни фильм.

16.45 — «Кердадараш» (нохчий меттала).

16.50 — «Опасный жар печей» яха документальни фильм.

17.15 — «Школьни вахар» (нохчий меттала).

17.45 — Халкъа тIахьожама экран.

18.05 — «Пешеходная зона на Арбате» яха документальни фильм.

18.25 — Информационно - музыкальни программа.

18.55 — ГIалгIай метта урокаш. 1-ра передача.

19.25 — Мультфильм.

19.35 — Оаш дехарах хинна вIашагIкхетар. Илли оал В. Дагаева (нохчий меттала).

20.20 — РСФСР городий телестудеш «ТIеххьара шанс» Телевидене Воронежски студ программа.

21.00 — «Ха».

21.40 — Хоржамашта накъадолхаш.

21.50 — ДоттагIий экран. «Профессор Мамлок» яха художественни фильм. (ГДР, 1961) (Эггара хьалха).

23.30 — «Поэзи». Азербайджана халкъа поэт Расул Рза.

РАДИО

26 ЯНВАРЬ, ЕРА

7.45 Передачай программа. Музыка.

7.50—8.00 «Ускорение с торможением» яха передача. Хаоттам.

8.15 Передачай программа. Музыка.

8.19 Республикански газетий обзор.

8.30 Микрофона хьалхашкара театр (нохчий меттала).

8.55—9.00 Музыка.

11.15 Юртарча клубе Iай (нохчий меттала).

11.30 «Фуд «Н» индекса тIехьа?»

11.45—12.00 Хьехамча — лакха цIи (гIалгIай меттала).

17.15 Передачай программа. Хаоттам.

17.16 «Сий а илли а шоана, хьамсара къахьегамхой» Концерт.

18.00 Керда хоамаш.

18.30 Хоамаш.

18.40 Хоржамашта накъадолхаш. Агитпункта цIераш.

18.55—19.00 Музыка.

27 ЯНВАРЬ, ПIАЬРАСКА

7.45 Передачай программа. Музыка.

7.50—8.00 «Юртара Iуйренаш». Хаоттам.

8.15 Передачай программа. Музыка.

8.19 Республикански газетий обзор.

8.30 Бала наьха хилац (нохчий меттала).

8.50—9.00 Реклама.

11.15—12.00 «Халкъий-вежарий ашараш».

15.30 «Ферме дукха еза из». Ф. Пидиевайх дола радиорассказ (гIалгIай меттала).

15.45—16.00 Музыка.

17.15 Передачай программа. Хаоттам.

17.16 Юртара вахар (гIалгIай меттала).

17.31 «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).

17.46 ДоттагIлен концерт.

18.00 Керда хоамаш.

13.30 Хоамаш.

18,40—19.00 «Анонс».

28 ЯНВАРЬ, ШОАТТА

7.35 Передачай программа. Музыка.

7.40 «Юртара вахар» (нохчий меттала).

7.50—8.00 Хоамаш. Хаоттам.

8.15 Передачай программа. Музыка.

8.19 Республикански газетий обзор.

8.30—8.45 Советаши вахари (нохчий меттала).

10.40 РадиоладувгIархой хаттараштa жоп лу Нохч-ГIалгIайчен халкъа поэтессас Р. Ахматовас.

11.00 «Школьни глобус».

11.30—12.00 «Оступившиеся» яха передача.

12.30 Литературни Нохч-ГIалгIайче (нохчий меттала).

12.50 Iай ферме (гIалгIай меттала).

13.05—13.15 Музыка.

15.15 «Шоаттаден саррахьа». «Вечно юный старый вальс» яха передача.

16.00 Бригадни подряд болх беш я (нохчий меттала).

16.15—17.00 «Кавказа Iуйренаш» яха радиожурнал.

18.15—19.00 «Музыкальни почта».

Хаоттам

Тахан республике гIоллен Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, наькъашка ша билла а йолаш, малхбузехьара секунде 2—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике —4 +1, Грозне 0 —2 градус йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка лаьгIо лоа а делхаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана —8 —13, дийнахьа —4 +1 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-53-12, промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ02017. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 361.